

МЕТОДИЧЕСКИ
МАТЕРИАЛ

PS.smile РЪКОВОДСТВО ЗА
ИЗГРАЖДАНЕ НА
СОЦИАЛНО-ЕМОЦИОНАЛЕН
КАПАЦИТЕТ В НАЧАЛНОТО
ОБРАЗОВАНИЕ

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

МЕТОДИЧЕСКИ МАТЕРИАЛ

PS.SMILE РЪКОВОДСТВО ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА СОЦИАЛНО-ЕМОЦИОНАЛЕН КАПАЦИТЕТ В НАЧАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Подкрепата на Европейската комисия за издаването на тази публикация не представлява одобрение на съдържанието, което отразява единствено възгледите на авторите, и Комисията не носи отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

ИНФОРМАЦИЯ ЗА ПРОЕКТА

Стратегическо партньорство в областта на училищното образование КД2 Еразъм+ ИЗГРАЖДАНЕ НА СОЦИО-ЕМОЦИОНАЛЕН КАПАЦИТЕТ В НАЧАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ (P.S.smile)

2019-1-LT01-KA201-060710

2019/09/01 – 2022/08/31

 pssmile.emundus.eu

 pssmilecommunity

ПАРТНЬОРИ ПО ПРОЕКТА

1. Všj "eMundus" (En., Public institution "eMundus"), Литва
2. Viešoji įstaiga Mano šeimos akademija (En., Public institution My Family Academy), Литва
3. Фондация за развитие на културния ВРОС (Фондация CUBU) (En., Foundation for development of the cultural ВРОС (CUBU Foundation)), България
4. Università di Padova (En., University of Padua), Италия
5. Associação para a recuperação de cidadãos inadaptados da Lousã (A.R.C.I.L) (En., Association for the Recovery of Unadapted Citizens of Lousã (A.R.C.I.L)), Португалия
6. Astiki mi Kerdoskopiki Etaireia FOUR ELEMENTS (En., Civil Non-Profit Company FOUR ELEMENTS), Гърция

ИНФОРМАЦИЯ ЗА КОНТАКТ НА КООРДИНИРАЩАТА ИНСТИТУЦИЯ НА ПРОЕКТА

Všj "eMundus"

Kaunas, Lithuania

emundus.lt

АВТОРИ

João Canossa Dias (Жоао Каноса Диас)⁵, Vida Drasutė (Вида Драсуте)¹, Lea Ferrari (Лия Ферари)⁴, João Gonçalves (Жоао Гонсалвеш)⁵, Asta Jakonienė (Аста Яконие)², Ester Maria Kalogeroudi (Естер Мария Калогеруди)⁶, Marta Melo (Марта Мело)⁵, Vilma Milašiūnaitė (Вилма Милашунайте)², Miglena Molhova (Миглена Молхова)³, Antonia Nikou (Антония Нику)⁶, Carla Sérgio (Карла Серио)⁵, Teresa Maria Sgaramella (Тереза Мария Сгарамела)⁴, Sara Soares (Сара Соарес)⁵, Eleni Tsaggadoura (Елени Тсагадур)⁶, Ivana Tsvetkova (Ивана Цветкова)³

ОЩЕ ДОПРИНЕСЛИ ЗА МАТЕРИАЛА

Stefano Corradi (Стефано Корради), Zita Norkūnienė (Зита Норкуниене), Vaiva Šarauskytė (Вайва Шарауските)

РЪКОВОДИТЕЛ НА ПРОЕКТ

Vida Drasutė (Вида Драсуте)

info@emundus.lt

ДИЗАЙНЕР

Jurgita Nidrytė (Юргита Нидрите)

This license lets you (or other party) share this material non-commercially, as long as you credit the PSSmile project partners. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ ПЪРВА | Теоретична основа

ВЪВЕДЕНИЕ	7
-----------	---

1.1 ПОЛОЖИТЕЛНО РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖИТЕ: ПРОЦЕС НА РАЗВИТИЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА СВЕТЛО БЪДЕЩЕ	9
---	---

- Основите
- Ръководен модел
- Научни изследвания и действия Нашият
- фокус
- Списък с референции

1.2 ОТ ЕМОЦИИ И ЧУВСТВА КЪМ СОЦИАЛНО-ЕМОЦИОНАЛНИ УМЕНИЯ	13
---	----

- Основите
- Модел на емоциите и чувствата
- От емоционална интелигентност към социално-емоционални умения ...и социална емоционална компетентност
- Нашият фокус
- Списък с референции

1.3 СОЦИАЛНО-ЕМОЦИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ: ОСНОВНИ ИЗБОРИ	18
---	----

- Основите
- Ръководен модел
- Научни изследвания и действия
- Нашият фокус
- Списък с референции

1.4 ИЗГРАЖДАНЕ НА ПОЗИТИВНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ОБЩНОСТ	22
---	----

- Основите
- Ръководен модел
- Настоящи и бъдещи насоки
- Нашият фокус
- Списък с референции

ЧАСТ ВТОРА | Методологическа основа

2.1 КЛЮЧОВИ ФАКТОРИ ЗА ЕФЕКТИВНИ ДЕЙСТВИЯ	28
---	----

Ключов фактор 1: стандарти в социо-емоционалното учене и конструиране на бъдещето

Ключов фактор 2: разнообразие в обучителния контекст

Ключов фактор 3: стратегии за ефективно учене

- Принципите в действие
- Нашият фокус
- Списък с референции

2.2 ИНОВАЦИИ И ТЕХНОЛОГИИ В СОЦИАЛНО- ЕМОЦИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ _____ 35

Основните научни изследвания и дейности

Мобилното приложение PSsmile

- Нашият фокус
- Списък

ЧАСТ ТРЕТА | Учебен план

3.1 РАМКА НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА _____ 40

Дефиниране на домейните през нашия фокус

Иновативният фокус

Разработване на цели

Принципи на прилагане

Таблицы: инструменти, които ръководят и подпомагат работата на учителите и прилагането на програмата.
implementation.

3.2 УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА ПРАКТИКА _____ 48

Въведение

Домейн 1 Усмивам се на себе си

Съдържание на областта и цели

Дейности (таблицы)

Домейн 2 Усмивам се на моето настояще и на моето бъдеще

Съдържание на областта и цели

Дейности (таблицы)

Домейн 3 Усмивам се на обществото 4.0

Съдържание на областта и цели

Дейности (таблицы)

Домейн 4 Усмивам се на другите

Съдържание на областта и цели

Дейности (таблицы)

3.3 ОРИЕНТИРАНЕ В УЧЕБНАТА ПРОГРАМА И ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО _____ 52

Пътят на обучение

Съдържание на оценката с активните участници в промяната

3.4 ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА И ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ВЕРНОСТТА _____ 56

3.5 The App: The adult's learning points _____ 58

Предварителен списък на съкращенията

CASEL	Организация за сътрудничество за академично, социално и емоционално обучение
CULPEER	Културен проект за обучение между връстници
EAP_SEL	Европейски протокол за оценяване на уменията на децата в областта на SEL
EBE-EUSMOSI	Образование, основано на доказателства: Европейски стратегически модел заприобщаване в училище
EC	Европейски съюз
GPS	Глобална система за позициониране
HOF	Как се чувства човек
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
OICSP	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
PYD	Позитивно развитие на младежта
RESCUR	Проект за учебна програма за устойчивост
SECs	Социални и емоционални компетентности
SEL	Социално и емоционално обучение
UDL	Универсален дизайн за обучение
WEF	Световен икономически форум
СЗО	Световната здравна организация
WISE	Уеб-базирана среда за научни изследвания

ВЪВЕДЕНИЕ

Предложеното тук методическо ръководство е основният резултат от работен пакет O1 на проекта PSsmile по програма "Еразъм+".

Източниците на вдъхновение и движещите сили за неговото развитие са многобройни и с различен произход. Той се основава на националните и транснационалните доклади, представени в работен пакет O1, където анализът на текущата ситуация в страните на партньорите подчерта опита, нуждите и предизвикателствата в различните страни. Той се основава също така на основните резултати от последните програми, разработени в европейските страни в областта на социалното и емоционалното обучение. Но в него се разглеждат и последните теоретични разработки и насоки, както в научните изследвания, така и в международните насоки

След това проектът има за цел да развие знанията и уменията на учителите да разбират и включват социално-емоционалното образование в училищните си програми, за да развият у децата уменията, от които се нуждаят, за да се интегрират в обществото и да бъдат успешни във всяка област на бъдещия си живот.

В това методическо ръководство читателите ще намерят три основни части. Първата част разглежда теоретичните основи както на позитивната психология, социално- емоционалната интелигентност и развитието, така и на приобщаващото образование, основано на общността, и на последните цели, предложени от Програмата до 2030 г.

Във втората част водещите фактори са описани както като стандарти и стратегии, подпомагащи развитието на избора на социални и емоционални компетентности, така и като стратегии за преподаване и учене, с предложения за ефективна практика. Представени са и движещите сили, които ръководят иновациите и използването на технологиите в образователния контекст.

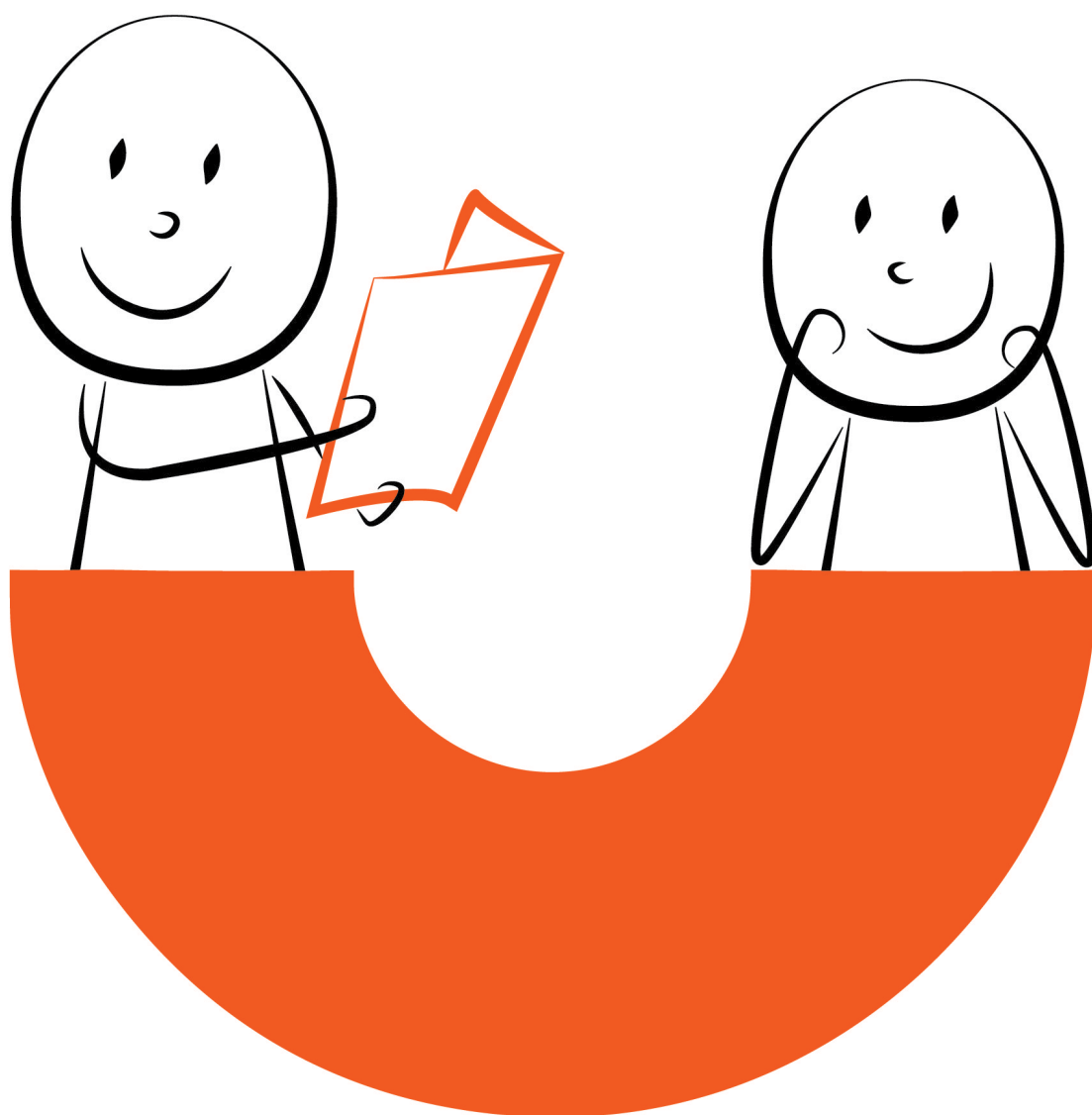
Във всички разгледани теми се прави специална препратка към "Нашите обективи", т.е. към начина, по който сме използвали принципите, препоръките и предложенията от ценни източници в нашия проект. И в това действие имаме предвид крайните основни потребители на нашето ръководство, а именно учителите и възпитателите.

В третата част на ръководството се описва как знанията и принципите, описани в части 1 и 2, служат за разработване на рамката на учебната програма, целите на дейностите, инструментите, разработени в помощ на учителите, и оценката на обучението. За да се подкрепят и насърчат учителите в задълбоченото разбиране на предложението и прилагането на учебната програма, са предоставени пълни примери за дейности за четирите области в предложената рамка.

Накрая е отделено място за съвети, получени от пилотни проекти, осъществени в страните партньори.

ЧАСТ I

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА

1.1

ПОЛОЖИТЕЛНО РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖТА:

процес на развитие на компетенциите за изграждане на светло бъдеще

Традиционно подходите към развитието и свързаните с него изследвания от години се фокусират върху проблемите, с които децата и младите хора могат да се сблъскат, докато растат, като например затруднения в ученето, антисоциално поведение, афективни разстройства. Интересът към позитивните ресурси и силните страни е по-скорошен. Известна като Позитивно младежко развитие (ПМР), тази перспектива въвежда по-утвърждаваща и приветстваща визия за младите хора (Damon, 2004) и за тяхното развитие. Съответно, макар да признава съществуването на несгоди и предизвикателства в развитието, които могат да засегнат децата по различни начини, тя се противопоставя на схващането на процеса на развитие главно като усилие за преодоляване на дефицитите и рисковете. Възприемайки тази перспектива, ние започваме с визията за напълно способно дете, което желае да опознае света, да придобие компетентност и способност да допринесе значително за света.

ОСНОВИТЕ

Възникването на това, което се нарича общо PYD, има много корени: документираният потенциал за систематична промяна, за пластичност, в хода на развитието, показан от изследванията в областта на сравнителната психология и еволюционната биология (напр, Gottlieb, 1997 г.); възможността за оптимизиране на индивидуалната и груповата промяна чрез промяна на двупосочните отношения между индивидите и тяхната екология, за да се извлече полза от тази пластичност, от изследванията в областта на психологията на развитието през целия живот (Baltes, Lindenberger, & Staudinger, 1998 г.), биекологичната психология на развитието (Bronfenbrenner, 2005 г.) и социологията на жизнения път (Elder, 1998 г.); фокусът върху първичната превенция (напр, развиване на силните страни и изграждане на компетентности), а не лечение на по-късните етапи на патологията, предложено от психологията на общността (Trickett, Barone, & Buchanan, 1996).

Основите на подхода се основават на три основни промени: природата на детето; взаимодействието между детето и общността и моралното израстване (Damon, 2004).

естеството на детето

Всяко дете има таланти, силни страни и интереси, които му предлагат потенциал за светло бъдеще.

Позитивната перспектива за развитие признава, че всички деца имат силни страни и че те ще се развиват по положителен начин, когато тези силни страни са съгласувани с ресурсите за здравословно развитие. Тя набляга на проявените възможности, а не на предполагаемите неспособности на младите хора, включително на тези с уязвимост, с най-неблагоприятно положение и с проблемна история. То цели разбирането, обучението и ангажирането на децата в продуктивни дейности, а не коригирането, лечението или третирането на неадаптивни тенденции или така наречените увреждания.

взаимодействието с общността

детето е пълноправен партньор в отношенията между общността и детето, като носи пълен дял от правата и отговорностите.

Тази перспектива е съзнателно холистична, като разглежда цялата общност във връзка с цялото дете, а не привилегирова някое взаимодействие или способност.

За да могат всички деца да се заемат с академичната задача за придобиване на интелектуални умения, те се нуждаят от насърчение от родителите, от другите възрастни, от връстниците си и от всички важни хора в живота им. За оптимална учебна среда са необходими множество положителни социални влияния.

Моралното израстване

Перспективата на PYD разглежда детето като пълноправен партньор в отношенията между общността и детето, който носи пълен дял от правата и отговорностите.

Представената визия е на дете, което може да опознае света, да придобие компетентност и способност да допринесе значително за света. Придобиването на положителна, отговорна идентичност се разглежда като съществена част от тяхното положително развитие като бъдещи граждани.

В обобщение на основното послание на тази перспектива, PYD е подход със силни определящи предположения за това какво е важно да се разгледа, ако искаме точно да уловим пълния потенциал на всички млади хора да учат и да се развиват в разнообразната среда, в която живеят.

ВОДЕЩ МОДЕЛ: ПРАКТИКАТА НА ПОЗИТИВНОТО МЛАДЕЖКО РАЗВИТИЕ

Съществува общо съгласие, че моделът на PYD с най-широка емпирична подкрепа е моделът на петте С (Фигура 1).

Въз основа на теорията на системата за развитие (Lerner, 2004; Overton, 2013) този модел идентифицира в компетентността, увереността, връзката, грижата/състраданието и характера петте основни основополагащи елемента на позитивното развитие (Heck & Subramaniam, 2009; Lerner et al., 2013).

Фигура 1. Компоненти на положителното развитие (Lerner, 2007 г.)

Въпреки че оперативните дефиниции of PYD's key constructs vary (Lerner et al., 2009), те имат общ фокус върху изграждането на положителни лични компетенции, социални умения и нагласи на младите хора (т.е. развитие на активи) чрез увеличаване на положителните взаимоотношения, социална подкрепа и възможности, които укрепват активите и помагат на младите хора да се развиват в тяхната среда.

Според гледната точка на PYD, когато има съответствие между индивидуалните силни страни и екологичните активи, които насърчават здравословното развитие, Петте С се развиват положително в хода на индивидуалното развитие. Освен това, когато тези 5С са изразени в синергия, е по-вероятно индивидите да развият траектории, които да допринесат за развитието на семейството, общността и гражданското общество.

Положителните траектории през живота са резултат от взаимните отношения между личността и характеристиките на контекста, които подкрепят и насърчават растежа, а всичко това е от полза както за личността, така и за социалната система.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОУЧВАНИЯ И ДЕЙСТВИЯ

Проучванията върху PYD, проведени от Lerner, Phelps и колегите им, предоставят доказателства в подкрепа на този модел (Lerner et al., 2005; Phelps et al., 2007, 2009): Юношите, които са показали високи нива на PYD с течение на времето, са показали и лошо поведение на аутсорсинг и инсорсинг; тези, които са показали намаляване на нивата на PYD, е по-вероятно да проявят по-негативно поведение.

Освен това надлъжните данни показват, че тези, които са повишили нивата на PYD, е по-вероятно да проявят първоначално високо интернализационно поведение, което намалява с течение на времето, и да поддържат ниско ниво на екстернализиращо поведение. Освен това работата на Schmid и колегите му (2011 г.) показва, че нагласите към бъдещето са важни за развитието на положителни резултати. Надеждата за бъдещето, например, изглежда е силен предиктор за по-високи резултати по PYD и принадлежност към най-благоприятните траектории.

Тези резултати предполагат, че насърчаването на PYD изисква да се съсредоточим върху укрепването на силните страни на младите хора, създаването на ангажиращи и подкрепящи контексти и осигуряването на възможности за двупосочни, конструктивни взаимодействия между човека и контекста (Larson, 2000; Lerner, Phelps, Forman, & Bowers, 2009; Snyder & Flay, 2012). Следователно интервенциите, които се основават на рамката на PYD, трябва да надхвърлят фокуса върху проблемите и да се насочат към защитните и рисковите фактори в семейната среда, средата на връстниците, училището и общността, които влияят върху успешното изпълнение на задачите на развитието на младежите (Catalano, Berglund, Ryan, Lonczak, & Hawkins, 2002).

Значението на работата с контекста се потвърждава от систематичен преглед на 25 оценки на програми за PYD, които показват, че интервенциите за PYD, провеждани в семейна, училищна и обществена среда, са ефективни за насърчаване на положителното развитие в широк спектър от области на резултатите (Catalano et al., 2002). Например авторите установяват, че интервенциите на PYD са успешни за подобряване на самоконтрола на младите хора, междуличностните умения, решаването на проблеми, качеството на взаимоотношенията им с връстници и възрастни, ангажираността към училището и академичните постижения.

Въпреки че тези примери за развитие на активи са основните резултати, които представляват интерес за PYD, някои интервенции също така намаляват употребата на вещества, поемането на риск и проблемното поведение. Следователно изглежда, че интервенциите в рамките на PYD подпомагат положителните резултати и са в състояние да предпазят от отрицателни такива.

Различни специфични стратегии за интервенция са съвместими с широката ориентация на PYD за развитие на активи и подобряване на средата, като например обучение в услуга, насърчаване на психичното здраве и социално и емоционално обучение (SEL; Catalano et al., 2002; Tolan, Ross, Arkin, Godine, & Clark, 2016).

Подобно на целите на PYD, SEL в училище включва прилагането на практики и политики, които помагат на учениците и възрастните да придобият и прилагат знания, умения и нагласи, които подобряват личностното развитие, социалните взаимоотношения, етичното поведение и ефективната, продуктивна работа (Elias et al., 2015; Greenberg et al., 2003; Weissberg & O'Brien, 2004).

НАШИЯТ ФОКУС: напредък в изграждането на позитивно бъдеще

Проучванията на PYD допринесоха както за разбирането ни за процесите, така и за обхвата на промяната и ползите за развитието, които интервенционните проучвания могат да окажат върху живота на младите хора (Darling-Hammond, Flook, Cook-Harvey, Barron, & Osher, 2020; Wium & Dimitrova, 2019). Открояват се някои ключови моменти, които са от значение за нашия проект:

Необходимо е да се съсредоточите върху по-ранните възрасти. Предишната работа е фокусирана върху положителните промени в юношеска възраст, но проучването на това как подходът PYD показва ползи сред по-малките деца (Leman, Smith, Petersen, et al., 2017; Lerner, 2017), а именно децата в началното училище.

Значение на интегративния подход. Последните проучвания включват не само отговорите на децата и младежите, но и тяхната идентичност и култура, тъй като те се появяват в множество културни контексти (Wium & Dimitrova, 2019). Тогава предизвикателство в рамките на тази по-широка перспектива е да се постигне консолидиране и интегриране на подходите за създаване и стимулиране на растежа в различни контексти.

Внимание към изграждането на бъдещето. Очаква се бъдещите възрастни все повече да разчитат на собствените си вътрешни ресурси и социални мрежи, за да навлязат в по-големите обществени системи, включително в работния контекст. Задължително е да се предприемат действия в подкрепа на развитието на съответните нагласи и компетентности в детството и във възрастовия диапазон, отнасящ се до началното образование (Darling-Hammond, et al., 2020).

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

- Baltes, P. B., Lindenberger, U., & Staudinger, U. M. (1998). на книгата: Теоретични модели на човешкото развитие. Wiley.
- Bronfenbrenner, U. (2005). Взаимодействащи системи в човешкото развитие. Изследователски парадигми: Настояще и бъдеще (1988).
- Cantor, P., Osher, D., Berg, J., Steyer, L., & Rose, T. (2019). Malleability, plasticity, and individuality: How children learn and develop in context (Податливост, пластичност и индивидуалност: как децата учат и се развиват в контекста)1. *Applied Developmental Science*, 23(4), 307-337.
- Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2002). Позитивно развитие на младите хора в САЩ: Изследователски резултати от оценките на програми за позитивно младежко развитие. *Превенция и лечение*, 5(1), 15a.
- Деймън, У. (2004 г.). Какво е позитивно младежко развитие? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 13-24.

- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Въздействие на науката за ученето и развитието върху образователната практика. *Applied Developmental Science*, 24(2), 97-140.
- Elias, M. J., Leverett, L., Duffell, J. C., Humphrey, N., Stepney, C., & Ferrito, J. (2015). Интегриране на SEL със свързани подходи за превенция и развитие на младежта. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook of social and emotional learning, research, and practice* (pp. 33-49). The Guilford Press.
- Elder Jr, G. H. (1998 г.). Жизненият път като теория на развитието. *Child development*, 69(1), 1- 12.
- Geldhof, G. J., Bowers, E. P., Boyd, M. J., Mueller, M. K., Napolitano, C. M., Schmid, K. L., ... & Lerner, R. M. (2014). Създаване на кратки и много кратки измерители на петте С на позитивното развитие на младежите. *Journal of Research on Adolescence*, 24(1), 163-176.
- Gottlieb, G. (2002). Развитие-поведенческа инициация на еволюционната промяна. *Психологически преглед*, 109, 211-218.
- Greenberg, M. T., Weissberg, R. P., O'Brien, M. U., Zins, J. E., Fredericks, L., Resnik, H., & Elias, M. J. (2003). Подобряване на училищната превенция и развитието на младежта чрез координирано социално, емоционално и академично обучение. *American Psychologist*, 58(6- 7), 466.
- Heck, K., & Subramaniam, A. (2009). PYD: Рамки за развитие на младежта. 4-H Center for Youth Development. Дейвис, Калифорния: Калифорнийски университет, Дейвис.
- Larson, R. W. (2000). Към психология на позитивното развитие на младежта. *Американски психолог*, 55(1), 170.
- Leman, P. J., Smith, E. P., Petersen, A. C., SRCD Ethnic-Racial Issues and International Committees, Seaton, E., Cabrera, N., ... & Zhou, N. (2017). Въведение към специалния раздел на *Child Development* за позитивното развитие на младите хора в различни и глобални контексти. *Child development*, 88(4), 1039-1044.
- Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y., & Bowers, E. P. (2009). *Позитивно развитие на младите хора*. John Wiley & Sons Inc.
- Lerner, R. M. (2017). Коментар: Изследване и тестване на модела за позитивно развитие на младежта: Приказка за два подхода. *Child development*, 88(4), 1183-1185.
- Lerner, R. M., Lerner, J. V., P. Bowers, E., & John Geldhof, G. (2015). Позитивно младежко развитие и релационно-развиващи се системи. *Handbook of child psychology and developmental science* (Наръчник по детска психология и наука за развитието), 1-45.
- Lerner, R.M., Lerner, J.V., Lewin-Bizan, S., Bowers, E.P., Boyd, M.J., Mueller, M.K., ... & Napolitano, C.M. (2011). Positive youth development: Процеси, програми и проблематика. *Journal of Youth Development*, 6(3), 38-62.
- Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y., & Bowers, E. P. (2009). *Позитивно развитие на младите хора*. John Wiley & Sons Inc.
- Snyder, F. J., Vuchinich, S., Acock, A., Washburn, I. J., & Flay, B. R. (2012). Подобряване на качеството в началното училище чрез използване на програма за социално-емоционално развитие и развитие на характера: В резултат на това е проведено контролирано изпитване в Хавай. *Journal of School Health* (Списание за училищно здраве), 82(1), 11-20.
- Tolan, P., Ross, K., Arkin, N., Godine, N., & Clark, E. (2016). Към интегриран подход към позитивното развитие: Последици за интервенцията. *Applied Developmental Science*, 20(3), 214-236.
- Trickett, E. J. (1996). Бъдеще за психологията на общността: Контекстът на разнообразието и разнообразието на контекстите. *American Journal of Community Psychology*, 24(2), 209-234.
- Weissberg, R. P., & O'Brien, M. U. (2004). Какво работи в базираните в училище програми за социално и емоционално учене за позитивно развитие на младите хора. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 86-97.
- Wium, N., & Dimitrova, R. (2019). Positive youth development across cultures: introduction to the special issue (Позитивно развитие на младите хора в различните култури: въведение към специалния брой). In *Child & Youth Care Forum* (Vol. 48, No. 2, pp. 147-153). Springer US: "Изследване на развитието на културата в България", сп.

1.2 | ОТ ЕМОЦИИ И ЧУВСТВА ДО СОЦИАЛНО- ЕМОЦИОНАЛНИ УМЕНИЯ

Емоциите имат фундаментална роля на еволюционно ниво, те ни служат за защита, за разпознаване на опасностите и за защита от тях. Необходимо е на първо място учителят и родителят да изградят някои основни познания за емоциите и чувствата. Това основно разбиране е необходимо, за да можем да общуваме и разбираме по-добре децата, да разбираме какво предизвиква техните реакции на външни и вътрешни стимули и да можем да ги подкрепяме и напътстваме по-добре в процеса на разбиране и управление на собствените им реакции и социалните взаимодействия с другите хора около тях.

ОСНОВИТЕ

Можем да говорим за емоцията като за многокомпонентен термин, включващ субективно усещане, оценки, реакции в услуга на подготовката за действие и изразяване, тенденции за действие и регулиране (Scherer, 2005; Frijda, 2007). Например оценката на несправедливостта ще доведе до гняв, докато оценките на несигурността на резултата и несъответствието на мотива за резултата ще се комбинират, за да предизвикат чувство на страх (Elfenbein & MacCann, 2017).

Въпреки че емоциите и чувствата са доста различни, тези термини обикновено се използват като взаимозаменяеми, за да обяснят как нещо или някой ни кара да се чувстваме. По-добре е обаче да мислим за емоциите и чувствата като за тясно свързани, но различни случаи - по същество те са двете страни на една и съща монета.

Когато говорим за емоциите, трябва да вземем предвид и тяхната физиологична страна, реакциите на по-ниско ниво, които се случват в подкорковите области на мозъка (например амигдалата, която е част от лимбичната система) (LaBar & Cabeza, 2006) и неокортекса (вентромедиалния префронтален кортекс, който се занимава със съзнателните мисли, разсъжденията и вземането на решения) (Bechara, Damasio, & Damasio, 2000; Donoso, Collins, & Koechlin, 2014). Тези реакции създават биохимични и електрически реакции в тялото, които променят физическото му състояние. Емоциите са физически и инстинктивни, като мигновено предизвикват телесни реакции на заплахата, награда и всичко между тях. Телесните реакции могат да бъдат измерени обективно чрез физиологични измервания и невроизобразяващи технологии, като най-често срещаните са разширяване на зениците, кожна проводимост, температура на кожата, кръвно налягане, вазомоторика, мозъчна активност и сърдечен ритъм, както и изразение на лицето.

Докато емоциите се свързват с телесни реакции, които се активират чрез невротрансмитери и хормони, чувствата са съзнателното преживяване на емоционалните реакции. Произхождащи от неокортикалните области на мозъка, чувствата се предизвикват от емоции и се оформят от лични преживявания, убеждения, спомени и мисли, свързани с конкретната емоция. Строго погледнато, чувството е страничен продукт на мозъка, който възприема дадена емоция и ѝ придава определено значение (LeDoux, 2012).

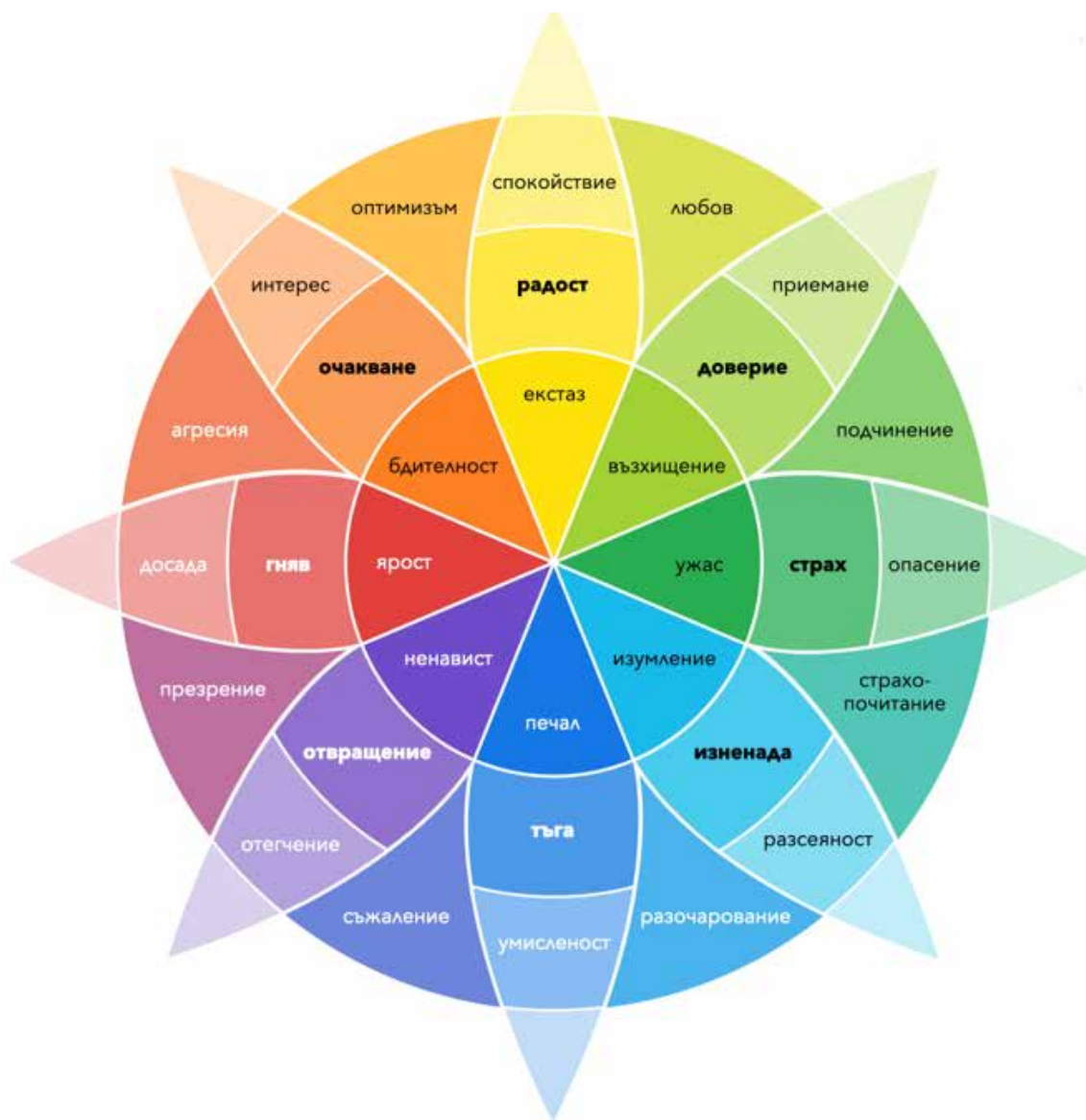
МОДЕЛ НА ЕМОЦИИТЕ И ЧУВСТВОТА

Един от първите и най-изтъкнати изследователи е Пол Екман (2011), който отдавна поддържа тезата, че емоциите са дискретни, измерими и физиологично различни.

В продължение на много години Екман в своите изследвания на изражението на лицето разглежда шест емоции, които според неговата теория са универсално разпознаваеми: гняв, отвращение, страх, щастие, тъга и изненада (Shiota & Michelle, 2016). Последните му изследвания и неотдавнашните межкултурни проучвания разшириха универсалните емоции и предоставиха доказателства за други 22 емоции: забавление, страхопочитание, задоволство, желание, срам, болка, облекчение и съчувствие както в лицевите, така и във вокалните изражения, отегчение, объркване, интерес, гордост и срам в лицевите изражения, както и презрение, интерес, облекчение и триумф във вокалните изражения (Cordaro, Sun, Keltner, Kamble, Huddar, McNeil, 2018).

Изхождайки от теорията на Екман, Робърт Плъчик разработва "колелото на емоциите" (фигура 2), което предполага осем основни емоции, групирани на положителна или отрицателна основа: радост срещу тъга;

гняв срещу страх; доверие срещу отвращение; изненада срещу очакване (Plutchick, 2001). Според автора основните емоции могат да се променят, за да формират емоции, въз основа на културна обусловеност или комбинирани асоциации. Основните емоции биха могли да се комбинират, за да образуват целия спектър на човешкото емоционално преживяване по начин, подобен на този, по който се комбинират основните цветове. Например очакването и радостта могат да се комбинират, за да образуват оптимизъм, радостта и доверието могат да се смесят, за да образуват любов, гневът и отвращението.

Фигура 1. Колело на емоциите, Plutchik

... ОТ ЕМОЦИОНАЛНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ КЪМ СОЦИАЛНИ И ЕМОЦИОНАЛНИ УМЕНИЯ

Като цяло емоциите са представени в концепцията за емоционална интелигентност (EI). Тя е представена като сложна интегративна концепция и е свързана с личностни характеристики, които допринасят за определянето на самата емоционална интелигентност. Моделът на Фурнам и Петридес предлага 15 специфични личностни черти. С тази концепция някои автори обозначават широка способност, еквивалентна на вербалните или математическите способности, с тази разлика, че съдържателната област са емоциите, а не думите или числата (Mayer, Caruso, & Salovey, 2016).

Още през 90-те години Salovey и Mayer (1990) разширяват концепцията за ЕИ, като включват мотивация и социален компонент. Те предлагат концептуализация на ЕИ като "способност да се наблюдават собствените

и чуждите чувства и емоции, да се прави разлика между тях и да се използва тази информация за насочване на мисленето и действията".

По-късни проучвания предлагат цялостно описание на ЕИ (Elfenbein & MacCann, 2017; Mayer et al., 2016), което включва:

- *Възприемане на емоциите: способността да се прави оценка на емоционалното състояние на другия човек въз основа на вербални и невербални изрази (например тон на гласа, изразение на лицето и поза).*
- *Изразяване на емоции: способността за точно предаване или изразяване на емоционално състояние, така че то да бъде лесно разпознато от другите.*
- *Разбиране на емоциите: познания за това как емоциите се развиват с течение на времето, как са свързани със ситуационните фактори и как се съчетават.*
- *Регулиране на собствените емоции: способността да се регулират собствените емоции, като се повишават положителните емоции и се понижават отрицателните (а понякога и обратното).*
- *Регулиране на емоциите на другите: способност за регулиране на емоциите на другите хора, повишаване на позитивните емоции и понижаване на негативните емоции (а понякога и обратното).*
- *Регулиране на вниманието към емоциите: способността да се регулира вниманието към или от емоционална информация.*

В рамките на ориентирана към реалния живот, практическа и всеобхватна рамка, основана на изследователска литература (Jones & Bailey, 2016; Jones & Bouffard, 2012), социалните и емоционалните умения са групирани в три концептуални категории:

- *Емоционалните процеси включват емоционално познание и изразяване, емоционална и поведенческа регулация и емпатия.*
- *Социалните/междоличностните умения включват разбиране на социалните сигнали, тълкуване на поведението на другите и възприемане на перспективата, ориентиране в социални ситуации, положително взаимодействие с връстници и възрастни и просоциално поведение.*
- *Когнитивната регулация включва основни изпълнителни функции като контрол на вниманието, потискане на реакциите, работна памет и когнитивна гъвкавост или промяна на настройките.*

Авторите прилагат към тази тема перспективата на развитието и предполагат, че уменията са важни в различни моменти от развитието, като ранните умения полагат основите на тези, които се появяват по-късно. Тези разработки подчертават ролята както на поведенческия, така и на междоличностния компонент в контекста на собствената култура, квартала и междоличностната ситуация, в която се осъществява взаимодействието (Elfenbein & MacCann, 2017), като засилват връзката между емоционалния и социалния компонент на човешкото функциониране и тяхното развитие и същевременно насочват вниманието към "уменията". А една широка дефиниция на социалните и емоционалните умения ги описва като "вид умения, свързани с постигането на цели, работата с другите и управлението на емоциите" (OECD, 2015).

...И СОЦИАЛНА ЕМОЦИОНАЛНА КОМПЕТЕНТНОСТ

Социалната емоционална компетентност се отнася до способността да се използват социални и емоционални умения и знания, за да се проявява изобретателност, да се адаптира към другите, да ги уважава и да работи добре с тях, както и да поема лична и колективна отговорност. Освен това социално-емоционалната компетентност включва способността на индивида да изразява, получава и управлява емоциите си, както и ефективността му при формирането и поддържането на взаимоотношения и в общите взаимодействия.

Denham (2019) описва емоционалната компетентност в тези основни аспекти:

- **емоционална експресивност:** *отнася се до специфичните емоции, показвани с различна целенасоченост от децата (напр. щастие, тъга, гняв, страх и съпричастност/любов), както и до общата степен на такава експресивност при различните емоции.*
например, положителният афект е важен за иницирането и регулирането на социалния обмен; споделянето на положителен афект може да улесни създаването на приятелства и да направи човека по-симпатичен.
- **разбиране на емоциите:** *отнася се до знанията на децата за емоциите на самите тях и на другите, включително разбиране на основните емоции, техните проявления, ситуации, причини и последствия; и разпознаване на използването на правила за показване, смесени емоции и по-сложни емоции (напр. вина и срам).*

например, ако дете в предучилищна възраст види, че негов връстник се кара с друг, и правилно заключи, че връстникът внезапно изпитва тъга или страх, а не засилен гняв, то може да утешава приятеля си, вместо да се оттегли или да влезе в схватка.

- **регулиране на емоциите и поведението:** когато преживяването е твърде силно или твърде слабо за тях самите или когато изразяването му е твърде силно или твърде слабо, за да отговаря на очакванията на другите, чрез използване на физически, когнитивни и/или поведенчески стратегии за отслабване или засилване на вътрешното емоционално преживяване и/или външното емоционално изразяване.

например, играта с връстници е изпълнена с конфликти, този фокус на развитието изисква регулиране на емоциите; започването, поддържането и договарянето на играта, както и спечелването на признание, изискват от децата в предучилищна възраст да "държат капака".

Тъй като именно в непрекъснатото взаимодействие между индивида и контекста детето се научава да регулира по-добре емоциите си и да се свързва по компетентен начин (Denham, 2006), споменатите емоционални умения допринасят за социалната компетентност (Denham, 1998; Saarni, 1999). Многобройни научни изследвания показват, че връзката с последователен, грижовен възрастен, който активно насърчава развитието на тези измерения, е от съществено значение за здравословните социално-емоционални резултати при малките деца. Като цяло положителните емоции в семейството са свързани със собствените положителни емоции на децата, като обратното важи за отрицателните емоции или липсата на емоции (Denham, 2019). Например позитивната експресивност в семейството насърчава и познаването на емоциите, може би защото положителните чувства правят децата по-отворени към учене и решаване на проблеми (Denham, 2019).

Социалните и емоционалните умения оказват влияние върху много важни житейски резултати, но също и върху развитието и използването на когнитивните умения на хората. Социалната подкрепа е от съществено значение за улесняване на развитието на социално-емоционалните умения, мотивация и поведение.

Социално-емоционалната компетентност не е присъща на детето, а се основава на способността на индивида да посреща собствените си нужди, като същевременно има положителни взаимоотношения (Krasnor & Denham, 2009).

НАШИЯТ ФОКУС:

Компонентите на социално-емоционалната компетентност не се развиват по естествен път. Протичането на социално-емоционалното развитие - независимо дали е здравословно или нездравословно - зависи от качеството на взаимоотношенията, които детето има възможност да преживее. Следователно активното насърчаване на социално-емоционалната компетентност изисква избор и дейности, които:

Възприемете перспектива, в която се разглеждат както емоционалните, така и социалните аспекти. В непрекъснатото взаимодействие между индивида и контекста е задължително да се насърчават и укрепват социалните умения, като поздравяване на другите, редуване, сътрудничество и разрешаване на конфликти. Отделянето на специално място на емоциите и поведението, на нивото на знанията и действията, на осъзнаването и уменията за управление означава да се създадат основи за взаимодействие на тези нива и да се даде възможност на децата да изпитват по-голямо благополучие и да поддържат удовлетворяващи взаимоотношения с другите.

Грижа за значимите възрастни - учители и родители. Създаването на среда, в която възрастните се грижат за своето социално и емоционално благополучие и в която децата се чувстват в безопасност да изразяват емоциите си с приноса на учителите и семейството, е от съществено значение за здравословните социално-емоционални резултати при малките деца.

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

- Bechara, A., Damasio, H., & Damasio, A. R. (2000). Емоции, вземане на решения орбитофронтална кора. *Cerebral cortex*, 10(3), 295-307.
- Cordaro, D. T., Sun, R., Keltner, D., Kamble, S., Huddar, N., & McNeil, G. (2018). Универсални и културни вариации в 22 емоционални изражения в пет култури. *Emotion*, 18(1), 75.
- Denham, S. A. (1998). Емоционално развитие при малките деца. Guilford Press.
- Denham, S. A. (2006 г.). Социално-емоционалната компетентност като подкрепа за готовността за училище: Какво представлява тя и как да я оценим? *Ранно образование и развитие*, 17(1), 57-89.
- Denham, S. A. (2019). Емоционална компетентност в детството и юношеството. In *Handbook of emotional development* (pp. 493-541). Springer, Cham.
- Donoso, M., Collins, A. G., & Koechlin, E. (2014). Основи на човешкото разсъждение в префронталната кора. *Science*, 344(6191), 1481-1486.

- Ekman, P., & Cordaro, D. (2011). Какво означава да наричаме емоциите основни? *Emotion review*, 3(4), 364-370.
- Elfenbein, H. A., & MacCann, C. (2017). Поглед отблизо към емоционалната интелигентност на способностите (EI): Какви са нейните съставни части и как те се отнасят една към друга? *Social and Personality Psychology Compass*, 11(7), e12324.
- Frijda, N. H. (2007). Какви могат да бъдат емоциите? Коментари по темата Коментари. *Social Science Information*, 46(3), 433-443.
- Jones, S. M., & Bouffard, S. M. (2012). Социално и емоционално учене в училищата: От програми до стратегии и коментари. *Social policy report*, 26(4), 1-33.
- LaBar, K. S., & Cabeza, R. (2006). Когнитивна неврология на емоционалната памет. *Nature Reviews Neuroscience*, 7(1), 54-64.
- LeDoux, J. (2012). Преосмисляне на емоционалния мозък. *Neuron*, 73(4), 653-676.
- Mayer, J. D., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2016). Моделът на способностите за емоционална интелигентност: Принципи и актуализации. *Emotion review*, 8(4), 290-300.
- Plutchik, R. (2001) Природата на емоциите: Това може да обясни тяхната сложност и да осигури инструменти за клиничната практика, *American Scientist*, 89, pp. 344-350.
- Rose-Krasnor, L., & Denham, S. (2009). Социално-емоционална компетентност в ранна детска възраст. *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (Наръчник по взаимоотношения с връстници, взаимоотношения и групи), 162-179.
- Saarni, C. (1999). Модел на емоционалната компетентност, основан на уменията: Емоционална емоционалност.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Емоционална интелигентност. *Imagination, cognition, and personality*, 9(3), 185-211.
- Шерер, К. Р. (2005 г.). Какво представляват емоциите? И как могат да бъдат измерени? *Social science information*, 44(4), 695-729.
- Shiota, Michelle N. (2016). "Теорията на Екман за основните емоции". In Miller Jr, H. L. (Ed.). (2016). *The Sage encyclopedia of theory in psychology* (Енциклопедия на теорията в психологията). SAGE Publications.

1.3 | СОЦИАЛНО И ЕМОЦИОНАЛНО ОБУЧЕНИЕ:

основни избори

Социалното и емоционалното учене е процесът, чрез който се научаваме да разпознаваме и управляваме емоциите си, да се грижим за другите, да вземаме добри решения, да се държим етично и отговорно, да развиваме положителни взаимоотношения и да избягваме негативното поведение (Donoso, Collins, Koechlin, 2014). Това е учене, което обединява всички области на човешкия живот: социална, емоционална, академична, когнитивна, физическа и др. То започва през първата година от живота и продължава през целия живот. Училището може да играе специфична роля в неговото развитие

ОСНОВИТЕ

В продължение на векове социалното и емоционалното обучение се е осъществявало в малки групи, като семейството, квартала и класа. В тези малки групи обществата са имали възможност да предават на децата своите социални норми и ценности, умения и навици за просоциално поведение с ниска степен на модификация.

Бързите и често непредсказуеми промени и сложността на реалните общества оказаха силно влияние върху статуквото. Традиционните ценности и визия са подложени на толкова големи предизвикателства, че в някои случаи течната модерност се представя като криза на социалните принципи, етичните ценности, моралните насоки (LaBar & Cabeza, 2006). Трудностите в живота на възрастните могат да повлияят негативно върху изграждането на доверие и здрави взаимоотношения с децата и да намалят възможността за усвояване на адекватни социални и емоционални умения. Положителното развитие на децата всъщност е застрашено от неподкрепящи и непълноценни взаимоотношения с възрастните. В крайни случаи те биха могли да изпитат толкова негативни чувства и емоции, че да стигнат до мисълта, че няма какво да губят, и да вземат драматични решения.

Това, което се подчертава от международното предупреждение, е, че се появяват проблеми с психичното здраве: тревожност, депресия, склонност към употреба на пристрастяващи вещества, нарушаване на правилата или криминално поведение. Осигуряването на възможности за социално и емоционално учене е насочено като решаващо за справяне с различни житейски ситуации, тъй като последиците от социалната и емоционалната некомпетентност ограничават бъдещия живот на младите хора. Следователно възрастните и педагозите трябва да осъзнаят значението на социалното и емоционалното учене и да положат всички усилия за осигуряване на среда, в която децата и юношите могат да изпитват грижа и да придобиват социални и емоционални компетентности.

Училището, разбира се, е важно място, където може да се провежда социално и емоционално обучение. От педагозите се изисква да са наясно с предизвикателствата пред децата, да разберат колко сложно е това, което се развива в реалните общества, и да се превърнат в защитен фактор, който надделява над всички тези рискове.

ВОДЕЩ МОДЕЛ

Социалното и емоционалното развитие е процес, който продължава през целия живот, а успехът му се разкрива чрез изразяването на социални и емоционални компетентности. Тази компетентност може да бъде концептуализирана като способност да се разбират, управляват и изразяват социалните и емоционалните аспекти на живота по начин, който позволява успешно справяне с житейски задачи като учене, създаване на взаимоотношения, решаване на ежедневни проблеми и адаптиране към сложните изисквания на растежа и развитието (LaBar & Cabeza, 2006).

Усилията, положени в Съединените щати от Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL), през последните двадесет години разпространиха изследванията върху социално-емоционалното учене (SEL), дефинирано като процес, чрез който децата и възрастните ефективно придобиват и прилагат знания, нагласи и умения, необходими за разбиране и управление на емоциите, за определяне и постигане на цели, за опит и проява на съпричастност към другите, за установяване и поддържане на положителни взаимоотношения и за отговорно вземане на решения (Schonert-Reichl, 2017). По-конкретно, има пет умения, които се очаква да

станат съществена - а не спомагателна - част от училищната програма, започвайки от ранна възраст, за да се гарантира положителното израстване на новите поколения.

Моделът, предложена от CASEL, е широко прилагана:

- **Самосъзнание** (Идентифициране и разпознаване на емоциите; Точно самовъзприемане; Разпознаване на силните страни, нуждите и ценностите; Самоефективност; Духовност);
- **Социална осведоменост** (възприемане на перспективата; емпатия; оценяване на разнообразието; уважение към другите);
- **Отговорно вземане на решения** (идентифициране на проблеми и анализ на ситуации; решаване на проблеми; оценка и размисъл; лична, морална и етична отговорност);
- **Самоуправление** (контрол на импулсите и управление на стреса; самомотивация и дисциплина; поставяне на цели и организационни умения);
- **Управление на взаимоотношенията** (комуникация, социална ангажираност и изграждане на взаимоотношения; работа в сътрудничество; водене на преговори, отказ и управление на конфликти; търсене и предоставяне на помощ).
- **Да изпълняват задачи** (които изискват познания по предмета, но успешното изпълнение на задачата изисква демонстриране на социални и емоционални компетентности).
- **Положителен училищен климат** който позволява на ученика да усеща постоянна грижа за своето благополучие. В атмосферата на грижа и внимание учениците са мотивирани да пренасят знанията, придобити в класната стая, и да ги прилагат в различни дейности и условия. Без да се чувстват стресирани и емоционално уязвими, учениците се чувстват свободни да демонстрират социални и емоционални компетентности. Само като се чувстват в безопасност, учениците пренасят социалните и емоционалните компетентности, придобити по време на уроците, извън класната стая и развиват подходящи поведенчески умения.
- **Сътрудничество между училището и общността.** Т Степента на ангажираност на местната общност, на нейните лидери, определя дали ученикът ще прилага социалните и емоционалните си компетентности след училище. Социалното и емоционалното учене извън училище се осъществява само когато училището, семействата и неформалните лидери на общността са обединени от една и съща философия за важноста на социалното и емоционалното учене.

17

Фигура 1. Рамка на CASEL (casel.org)

Рамката на CASEL насърчава поредица от умения, които позволяват развитието на ресурсите и силните страни, като същевременно предотвратяват контрапродуктивното поведение и незадоволителните резултати (Damon, Lerner, Renninger, Sigel, 2006).

Социално-емоционалната компетентност е основен фактор, който трябва да се вземе предвид при интервенциите, провеждани в училищата, тъй като тя ни позволява да градим в посока на различни аспекти:

- *насърчава положителни поведенчески и академични резултати, които са важни за здравословното развитие;*
- *предсказва важни резултати, свързани с бъдещето;*
- *могат да бъдат подобрени с осъществими и рентабилни интервенции;*
- *играе решаваща роля в процеса на промяна на поведението.*

(Domitrovich, Durlak, Staley & Weissberg, 2017)

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОУЧВАНИЯ И ДЕЙСТВИЯ

По инициатива на CASEL и други организации са разработени много програми за социално и емоционално образование в училищата. Въздействието на тези програми върху развитието на учениците и академичния успех е анализирано в съответствие с най-строгите изследователски методики. Десетилетията на изследвания са показали, че ефективните програми за социално и емоционално образование обхващат три области:

Специфична **учебна програма за социално и емоционално обучение, която се прилага в класната стая.** Използва се методика на преподаване, ориентирана към ученика, като се разработват и използват специфични методи на SEL. Учениците се включват в дейности, в които практикуват ангажираност, комуникация, сътрудничество и др. Те демонстрират социални и емоционални компетентности в условията на класната стая. Тези методи могат да бъдат представени по два начина. Първият начин е да се посвети един урок на темата за развиване на социални и емоционални компетентности. Редовно всяка седмица се отделя учебно време, по време на което учениците задълбочават и практикуват социални и емоционални компетентности в класната стая. Вторият начин е да се интегрира съдържанието на социалното и емоционалното възпитание със съдържанието на учебния предмет. В този случай учениците изпълняват задачи, които изискват знания по предмета, но успешното изпълнение на задачата изисква демонстриране на социални и емоционални компетентности.

Положителен училищен климат, който позволява на ученика да усеща постоянна грижа за своето благополучие. В атмосферата на грижа и внимание учениците са мотивирани да пренасят знанията, придобити в класната стая, и да ги прилагат в различни дейности и условия. Без да се чувстват стресирани и емоционално уязвими, учениците се чувстват свободни да демонстрират социални и емоционални компетентности. Само като се чувстват в безопасност, учениците пренасят социалните и емоционалните компетентности, придобити по време на уроците, извън класната стая и развиват подходящи поведенчески умения.

Сътрудничество между училището и общността. Степента на ангажираност на местната общност, на нейните лидери, определя дали ученикът ще прилага социалните и емоционалните си компетентности след училище. Социалното и емоционалното учене извън училище се осъществява само когато училището, семействата и неформалните лидери на общността са обединени от една и съща философия за важността на социалното и емоционалното учене. Социалното и емоционалното обучение на много ученици в днешно време започва в класната стая и дава отговор на много въпроси. За децата и юношите взаимоотношенията са изключително важни, така че учебните програми, фокусирани върху това как да се изграждат уважителни и смислени взаимоотношения, също са много важни. От друга страна, крайните резултати от социалното и емоционалното учене се определят от средата. Ефективното социално и емоционално учене се случва, когато училищната и общностната среда подкрепят и утвърждават изразяването на социалните и емоционалните компетентности на ученика.

НАШИЯТ ФОКУС

Социалното и емоционалното образование включва координирани усилия за преподаване на децата на умения за самоосъзнаване, социално познание, способност за вземане на отговорни решения, самоуправление и управление на взаимоотношенията. То е тясно свързано с подобряването на учебните резултати и заедно с методиката на преподаване и качеството на училищното управление е един от трите ключови фактора, определящи успеха на училището.

Стълбовете в този процес са:

Предоставяне на възможности за учене и развиване на социални и емоционални умения. То има многобройни ползи за настоящия и бъдещия живот на децата и за техния жизнен контекст. Диалогът между личностните аспекти със социалните аспекти се очертава като ключов при обмислянето на програма за обучение, която има за цел да насърчи положителното развитие.

Повишаването на уменията за вземане на правилни решения придобива превантивен смисъл. То показва своята значимост както в личните, така и в социалните измерения на настоящия и бъдещия живот. Всъщност на децата трябва да се предлагат възможности за усвояване на умения, които им позволяват да преработват настоящето с поглед към бъдещето в рамките на съвместно изграждане, което обединява както училищата, така и семействата.

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

Goleman, D. (1995). Emotional intelligence. Bantam Books.

Bechara, A., Damasio, H., & Damasio, A. (2000). Emotion, Decision Making and the Orbitofrontal Cortex. *Cerebral Cortex*, 10(3), 295-307.

Domitrovich, C. E., Durlak, J. A., Staley, K. C., & Weissberg, R. P. (2017). Social-emotional competence: An essential factor for promoting positive adjustment and reducing risk in school children. *Child development*, 88(2), 408-416.

Donoso, M., Collins, A. G., & Koechlin, E. (2014). Foundations of human reasoning in the prefrontal cortex. *Science*, 344(6191), 1481-1486.

LaBar, K. S., & Cabeza, R. (2006). Cognitive neuroscience of emotional memory, *Wature Renieus*, 7, 54-64.

Renninger, A. K., & Sigel, I. E. (2006). *Handbook of Child Psychology*. vol. 4. William Damon and Richard M. Lerner, editors-in-chief. Hoboken.

Schonert-Reichl, K. A. (2017). Social and Emotional Learning and Teachers. *The Future of Children*, 27(1), 137-155.

1.4 | ИЗГРАЖДАНЕ НА ПОЗИТИВНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ОБЩНОСТ

Децата учат в много различни среди, включително в семейството, в училище, в общността и всеки контекст играе важна роля в детството и юношеството.

Целта на проект psSMILE е да допринесе за изграждане на емоционално стабилни, включващи и здрави общности, в които значимите възрастни, а именно родители и учители, полагат грижи за тяхното собствено социо-емоционално функциониране и подкрепят развиване на същото в децата.

ОСНОВИТЕ

Проучванията показват, че децата имат значителен потенциал за развиване на социо-емоционални умения в рамките на средата, в която растат (Srivastava et al., 2003).

Най-близкото обкръжение – учители, родители и училище – предлага много възможности за генериране на обучителна среда, в която да се развиват, укрепват и подсилват умения чрез практика и ежедневен опит. Родителите оформят първите ценности на детето, запознават го с обществените правила и нормите на поведение, предават умения за комуникация и обясняват света на чувствата.

Както твърди Goleman (Goleman, 1996) животът в семейството е първата спортна зала, в която децата упражняват и развиват социо-емоционални умения. Той твърди, че тук децата учат как да разпознават своите чувства и какво да правят с тях, както и как други хора реагират на чувствата на другите и на избора и решенията, които другите правят. Децата идват в училище с различен опит и на различно ниво на социо-емоционални умения. Поради това за някои деца е по-лесно да се адаптират към нова среда, да покриват различни изисквания, да общуват с връстници и да учат, докато за други това е по-трудно. Ето защо, за да развият социо-емоционалните умения на техните деца, родителите следва да участват в образователния процес.

Експерти разкриват значението на участието на родителите в ученето на техните деца, които демонстрират релевантни форми на социално поведение (а именно социални са, въздържат се от форми на разрушителни и антисоциални прояви), положително са свързани с приемане от страна на връстниците, мотивация за постижения и академични успехи (Wentzel, 2009) и липсата на тези умения често вреди на образователния процес на учениците (Sheridan, Kim, Beretvas & Park, 2019.)

Можем да научим ученика как да управлява гнева, как да слуша други хора, или как да изразява какво не му харесва. Обаче ако детето няма на разположение някого, с когото да споделя тези умения, когато се прибере вкъщи и ако никой не го/я насърчава, той или тя ще използва стари и незадължително подходящи методи

РЪКОВОДЕН МОДЕЛ

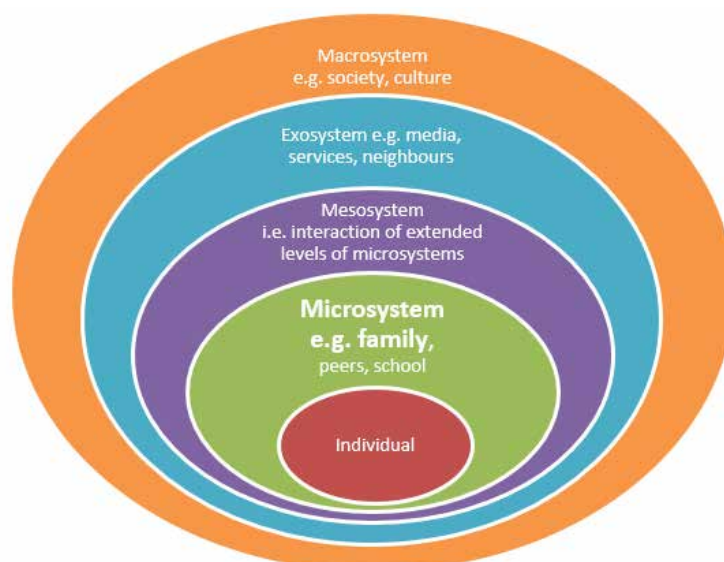
Основите на връзките между семействата-училището-родителите, подкрепящи ученето и развитието на децата могат да бъдат открити в теория на екологичните системи на Bronfenbrenner (Bronfenbrenner, 1979) и по-късните ѝ развития (Sheridan, Smith, Moorman, Beretvas & Park, 2019).

Ученето и развитието на деца биват повлияни от събития, които се случват в рамките на и сред множество системи и взаимодействия между тях.

Микросистеми, каквито са семействата и класните стаи, са най-близки до детето и имат непосредствено въздействие върху неговото развитие. Взаимодействията, преживяванията и връзките между микросистемите, като например комуникация между родителите и учителите, представляват мезосистемата.

Въздействие върху развитието на децата идва и индиректно от екзосистемата (например събития на работното място на родителите) и от макросистемата (културни норми и ценности), както и от ефекта на хросистемата (взаимодействията и въздействията се променят във времето).

Директните въздействия (микросистемите на дома и училището) и релационните въздействия (мезосистемата дом-училище) могат да бъдат разглеждани като основата на интервенциите семейство-училище (Sheridan et al., 2019).

Графика 1. Екологичният модел на Bronfenbrenner

...Участието като ключова концепция за положителна образователна общност

В рамките на споменатите системи, партньорството семейство-училище цели да насърчи участието на значимите възрастни, полагащи грижи (например родители, прародители, осиновители, доведени родители) в образователния процес (Fishel & Ramirez, 2005). Участието може да се характеризира с качеството на обучителния процес от гледна точка на обучаемия и затова трябва да включва гледните точки на самите обучаеми (Ainscow, 2016). В допълнение, факторите, свързани с процеса в училище допринасят за фасилитиране или затрудняване на чувството на принадлежност и на усещане за автономност за обучаемия, както и на усещането за смислено участие в съвместни дейности, заедно с връстници на същата възраст.

За да има пълноценно участие в обучителния процес, включването на мезо и микро нивата следва да бъде гарантирано (Ramberg & Watkins, 2020). Съществуват доказателства, че позитивните родителски практики и ангажираност, влияят благотворно на усилията на децата в училище и водят до академични постижения и подобряване на социалните умения (Sheridan, Witte, Holmes, Wu, Bhatia, Angell, 2017a; Smith, Reinke, Herman & Huang, 2019). Ефективното партньорство между училището и семейството е отговорно за подобряване на обучителните възможности и опит на децата: когато развиването на тези взаимодействия е регулярна част от образователния процес, ползите за децата, учителите и семействата се постигат посредством позитивни промени на социални умения и адаптивно детско поведение, чрез използването на ефективни стратегии за учители и чрез позитивни и ефективни практики на родители, помагащи за успеха на децата в училище (Sheridan et al. 219).

Участието за всички е ключова концепция и за включващото образование. То е “полагане на усилия за осигуряване на смислено и равноправно образование”. Освен контекстуализирането на включващото образование в местните системи (Slee & Allan, 2001; Waitoller & Kozleski, 2013), наскорошни проучвания подчертават други ключови фактори като отговорни за създаване на включваща среда. Отношението и вярванията на учителите например, играят ключова роля (Oluremi, 2015) за промяната на контекстите, в които работят, в което се оказва, че са изключително ефективни (Ferrari & Sgaramella, 2020).

ТЕКУЩИ И БЪДЕЩИ ПОСОКИ

Работата за осигуряване на образование за всички, насърчаване на участието и насърчаване на приобщаването на житейските контексти е в съответствие с препоръката на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г..

Публикувано през 2015 г. от Общото събрание на ООН, то включва 17 глобални и взаимосвързани цели за устойчиво развитие (SDG), за да бъде „модел за постигане на по-добро и по-устойчиво бъдеще за всички“. Цел 4 на SDG за образование насърчава образованието за устойчиво развитие.

Цел 4: Гарантиране на включващо и равноправно качествено образование и насърчаване на възможности за учене през целия живот има задачата да:

Графика 2: Цели за устойчиво развитие (SDGs) 2030, Colglazier, (2015)

Тогава образованието играе ключова роля за справяне с предизвикателствата пред развитието, насърчавани от Програмата за 2030 г. Това е особено важно за най-маргинализираните хора, що се отнася до правото на качествено основно образование (Educate A Child October, EAC, 2016).

Социо-емоционални умения и образователни приоритети. Насърчаването на социални и емоционални умения също е свързано с равенството за всички. Равенството в образованието означава, че личните или социалните обстоятелства (пол, етнически произход или семеен произход), но и липсата на възможности за развитие на социални и емоционални умения, не трябва да пречат за постигането на образователен потенциал.

Тези умения всъщност имат потенциал да компенсират ефектите от социално-икономическите различия върху академичните постижения (Steinmayr, Dinger & Spinath, 2012; Suárez-Álvarez, Fernández-Alonso & Muñiz, 2014; Tucker-Drob & Harden, 2012). Чрез гарантиране, че всички учениците, освен познавателни умения, развиват и социо-емоционални умения, училищата и образователните системи могат да бъдат начело в процеса на създаване на по-включващи и справедливи общества.

Устойчива агенция в самите училища. Прилагането на концепцията за приобщаване в училищата предполага, че училищата могат да се учат и да участват в съвместно решаване на проблеми, да развиват капацитета в рамките на организацията да подкрепят и прилагат общи стратегии за решаване на проблеми. Училищата под тази леща са динамични и плавни организации с обща цел да се поддържат взаимно, като обединяват хората, за да споделят опит и да намират обща основа като основа за действие (Shaw, 2016). Идеята на съвместната работа за постигане на споделени цели, изграждане на колективен орган (агенция), който има по-голяма сила в заявяване на правото на участие на маргинализираните хора (Burns et al. 2015) и към който има по-голямо усещане за принадлежност..

НАШИЯТ ФОКУС

Когато насърчаваме социални и емоционални умения, ние изграждаме умения, които могат да компенсират ефектите от различията, да насърчават участието и социалното включване. Изграждането на социален и емоционален капацитет допринася за социалното включване, за процеса, който се развива „в областта на участието, връзката и гражданството (Cordier, 2017).

Изграждането на социо-емоционален капацитет допринася за социалното включване като подкрепя:

- Участието разглежда се както като икономическо участие (заетост, развитие на независими предприятия, образование и обучение), така и като социално и духовно участие.
- Връзка, която представлява чувството за принадлежност и връзки вътре в социалните групи, чувства за принадлежност към семейство, приятели, съседи и по-широката общност.

- Гражданство, когато включването достигне до общностна ангажираност и достъп до обществени услуги.

Учителската агенция подкрепя активното участие. В рамките на този сценарий, тя води към култивиране на ученическо учене и подобряване на образованието (ориентирани към учениците стратегии, диференциация, гъвкаво групиране, подкрепа с учебната програма); сътрудничество с училищния персонал; насърчаване на семейно-училищни-обществени връзки. Това са конкретни връзки, които представляват сериозна изходна точка, от която учителите могат да използват тази агенция, за да осигуряват ефективно участие за всички ученици (Miller, Wilt, Allcock, Kurth, Morningstar & Ruppar, 2020).

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

- Ainscow, M. (2016). Diversity and equity: A global education challenge. *New Zealand Journal of Educational Studies*, 51(2), 143-155.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard university press.
- Burns, D. (2015). How change happens: the implications of complexity and systems thinking for action research. *The Sage Handbook of Action Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 434-445.
- Colglazier, W. (2015). Sustainable development agenda: 2030. *Science*, 349(6252), 1048-1050.
- Cordier, R., Milbourn, B., Martin, R., Buchanan, A., Chung, D., & Speyer, R. (2017). A systematic review evaluating the psychometric properties of measures of social inclusion. *PLoS One*, 12(6), e0179109.
- Ferrari, L., & Sgaramella, T. M. (2020). Training Teachers to Become Effective Life Design 'Agents of Change'. *Careers for Students with Special Educational Needs: Perspectives on Development and Transitions from the Asia-Pacific Region*, 99.
- Fishel, M., & Ramirez, L. (2005). Evidence-based parent involvement interventions with school-aged children. *School psychology quarterly*, 20(4), 371.
- Goleman, J. (2014). Cultural factors affecting behavior guidance and family compliance. *Pediatric dentistry*, 36(2), 121-127.
- Miller, A. L., Wilt, C. L., Allcock, H. C., Kurth, J. A., Morningstar, M. E., & Ruppar, A. L. (2020). Teacher agency for inclusive education: an international scoping review. *International Journal of Inclusive Education*, 1-19.
- Oluremi, F. D. (2015). Attitude of teachers to students with special needs in mainstreamed public secondary schools in southwestern nigeria: the need for a change. *European Scientific Journal*, 11(10).
- Sheridan, S. M., Smith, T. E., Moorman Kim, E., Beretvas, S. N., & Park, S. (2019). A meta-analysis of family-school interventions and children's social-emotional functioning: Moderators and components of efficacy. *Review of Educational Research*, 89(2), 296-332.
- Smith, T. E., Reinke, W. M., Herman, K. C., & Huang, F. (2019). Understanding family-school engagement across and within elementary-and middle-school contexts. *School Psychology*, 34(4), 363.
- Sheridan, S. M., Witte, A. L., Holmes, S. R., Wu, C., Bhatia, S. A., & Angell, S. R. (2017a). The efficacy of conjoint behavioral consultation in the home setting: Outcomes and mechanisms in rural communities. *Journal of School Psychology*, 62, 81-101
- Slee, R., & Allan, J. (2001). Excluding the included: A reconsideration of inclusive education. *International Studies in sociology of Education*, 11(2), 173-192.
- Srivastava, S., John, O. P., Gosling, S. D., & Potter, J. (2003). Development of personality in early and middle adulthood: Set like plaster or persistent change? *Journal of personality and social psychology*, 84(5), 1041.
- Steinmayr, R., Dinger, F. C., & Spinath, B. (2012). Motivation as a mediator of social disparities in academic achievement. *European Journal of Personality*, 26(3), 335-349.
- Suárez-Álvarez, J., Fernández-Alonso, R., & Muñiz, J. (2014). Self-concept, motivation, expectations, and socioeconomic level as predictors of academic performance in mathematics. *Learning and Individual Differences*, 30, 118-123.
- Ramberg, J., & Watkins, A. (2020, January). Exploring inclusive education across Europe: some insights from the European Agency Statistics on Inclusive Education. In *FIRE: Forum for International Research in Education* (Vol. 6, No. 1).
- Tucker-Drob, E. M., & Harden, K. P. (2012). Intellectual interest mediates genex socioeconomic status interaction on adolescent academic achievement. *Child development*, 83(2), 743-757.
- Waitoller, F. R., & Kozleski, E. B. (2013). Working in boundary practices: Identity development and learning in partnerships for inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 31, 35-45.
- Wentzel, K. R. (2009). Students' relationships with teachers as motivational contexts.

ЧАСТ II

МЕТОДОЛОГИЧЕСКА ОСНОВА

2.1

КЛЮЧОВИ ФАКТОРИ ЗА ЕФЕКТИВНИ ДЕЙСТВИЯ:

Стандарти, обучителни принципи и стратегии

За да поставим цели, които са адекватни за нашата възрастова група ученици, межкултурно адекватни за нашите страни и съобразени с работата, извършена в международен план по нашата тема, решихме да вземем предвид предложенията от нашите национални и транснационални доклади и да ги интегрираме в два комплекта на стандартите:

Стандартите за обучение представят целите и критериите за учене на учениците във всяка предметна област, те създават еднаквост и съгласуваност в образованието чрез установяване и съобщаване на приоритети и предоставяне на общ език и структура за преподаване в рамките на предметните области. Те могат да се разглеждат като опит за повишаване на образователното ниво чрез предоставяне на примери за висококачествени стандарти в различни области на учебната програма (Dusenbury, Zadrazil, Mart, Weissberg, 2011).

КЛЮЧОВ ФАКТОР 1: СТАНДАРТИ В СОЦИО-ЕМОЦИОНАЛНОТО УЧЕНЕ И КОНСТРУИРАНЕТО НА БЪДЕЩЕТО

Стандартният модел за социо-емоционално учене на Илинойския борд за образование (Illinois State Board of Education, 2006) и Австралийският план за кариерно развитие (Министерски съвет за образование, Ранно детско развитие и Младежки дейности, 2010) са два модела, които развиват самостоятелни и широкообхватни стандарти за подкрепа на положително развитие на ясни приоритети.

Ръководните принципи: Модел за социо-емоционално учене на Илинойс

Известно е, че CASEL предлага прилагане на общ модел за развитие на компетенции за социо-емоционално учене (CEU). Свършеното до момента по Инициативата за общите ключови щатски стандарти в 42 щата не е довело до създаването на един уникален стандартен модел за социо-емоционално учене. Както подчертават Dusenbury и колегия подчертават в техния преглед на щатските стандарти за CEU (Dusenbury, Calin, Domitrovich, Weissberg, 2015), Илинойс е първият щат, който започва да развива модел и който сега е считан за най-всеобхватния за K-12 (Illinois State Board of Education, 2006).

Стандартния CEU модел на Илинойс е организиран за всеки клас, от предучилищно ниво до ниво гимназия, в 3 главни цели. За горно ниво в начален курс всяка цел включва от три до четири стандарта т.е. общо 10, с две описания за ниво за всеки стандарт. Т.е. общо 20 описания (Графика 1).

Цел 1	Цел 2	Цел 3
Развиване на самоосъзнатост и умения за самоуправление за постигане на.	Използване на социална осъзнатост и междуличностни умения за установяване на позитивни отношения	Демонстриране на умения за вземане на решения и отговорно поведение в личния, училищния и общностния контекст
Стандарт 1: Идентифициране и управление на собствените емоции Описания за ефективността: • Описване на набор от емоции и ситуациите, които ги предизвикват • Описване и демонстриране на начини за изразяване на емоции по социално приемлив начин	Стандарт 1: Разпознаване на чувствата и гледите точки на другите Описания за ефективността: • Идентифициране на вербални, физически и ситуационни сигнали, които сочат как се чувстват другите • Описване на изразените чувства и гледна точка на другите	Стандарт 1: Отчитане на етични фактори, фактори на безопасността и общностни фактори при вземане на решения Описания за ефективността: • Демонстриране на способността да се уважават личните права и правата на другите • Демонстриране на знания за това как социалните норми влияят на вземането на решения и на поведението
Стандарт 2: Разпознаване на лични качества и външна подкрепа Описания за ефективността: • Описване на лични умения и интереси, които човек иска да развива • Обясняване как членовете на семейството, връстниците, училищният екип и членовете на общността могат да подкрепят успех в училище и отговорно поведение	Стандарт 2: Разпознаване на индивидуални и групови сходства и различия Описания за ефективността: • Идентифициране на разликите между и приноса на различните социални и културни групи • Демонстриране как се работи ефективно с различни от нас	Стандарт 2: Прилагане на умения за вземане на решения за отговорно справяне с ежедневни учебни и социални ситуации Описания за ефективността: • Идентифициране и прилагане на стъпките за системно вземане на решения • Генериране на алтернативни решения и оценка на последствията от тях за набор от учебни и социални ситуации
Стандарт 3: Идентифициране и управление на собствените емоции и поведение Описания за ефективността: • Описване на набор от емоции и ситуациите, които ги предизвикват • Описване и демонстриране на начини за изразяване на емоции по един социално приемлив начин	Стандарт 3: Използване на комуникационни и социални умения за ефективно взаимодействие Описания за ефективността: • Описване на подходи за създаване и поддържане на приятелства • Анализирание на начини за ефективна работа по групи	Стандарт 3: Допринасяне за благополучието на училището и общността Описания за ефективността: • Идентифициране и изпълнение на роли, които допринасят за училищната общност • Идентифициране и изпълнение на роли, които допринасят за нечия местна общност
	Стандарт 4: Демонстриране на способност за предотвратяване, управление и конструктивно разрешаване на конфликти Описания за ефективността: • Описване на причини и последствия от конфликтите • Прилагане на конструктивни подходи за разрешаване на конфликти	

Таблица 1. Цели за горно ниво в начален курс, Illinois State Board of Education (2006)

Ръководните принципи: Австралийско план за кариерно развитие

Втори набор от стандарти, към които решихме да се позовем, идва от австралийския план, документ, който включва набор от компетенции, полезни за подпомагане на положителното развитие и готовност за работа и живот в зряла възраст. Компетенциите са организирани в три основни области:

Лично управление

Учене и проучване на работа

Създаване на кариера и

Компетенциите, подходящи за деца в начален етап са описани на Ниво 1 (Таблица 2). Компетенциите, отнасящи се до себеуправление са особено подходящи за целите на PSsmile. Те са насочени към развиване на самоосъзнатост и включват разбиране на атрибутите и отношенията, изграждане на позитивни междуличностни отношения, разбиране на растежа и промяната като част от човешкия живот.

КОМПЕТЕНЦИИ	ФАЗА I	ФАЗА II	ФАЗА II	ФАЗА IV
Сфера А: Себеуправление				
1 Изграждане и поддържане на положителна самооценка	1.1 Изграждане на позитивна концепция за себе си, като същевременно се открива нейното влияние върху вас самите и другите	1.2 Формиране на добра самооценка и разбиране на въздействието ѝ върху живота	1.3 Развиване на умения за запазване на положително отношение	1.4 Подобряване на способностите за запазване на положителна самооценка
2 Позитивно и ефективно взаимодействие с другите	2.1 Развиване на способности за изграждане на позитивни отношения в живота	2.2 Изграждане на нови способности за градене на положителни отношения в живота	2.3 Развиване умения за изграждане на позитивни в житейски и служебни отношения	2.4 Подобряване на способностите за изграждане на позитивни отношения в живота и работата
3 Промяна и израстване в живота.	3.1 Откриване, че промяната и израстването са част от живота	3.2 Научаване на реагиране на промяна и растеж	3.3 Научаване как се Реагира на промяна за Постигане на благополучие	3.4 Развиване на стратегии за положителен отговор на житейски и работни промени

Таблица 2. Ниво 1, Австралийски план за кариерно развитие, Ministerial Council for Education (2010)

Стандартите за обучение са изявления за това какво учениците трябва да знаят и могат да правят във връзка с етапа от образователното си развитие. И двата стандартни модела разработват важна рамка за преподаване и практика с цел „интегриране на мисълта и чувството за по-ефективен живот“ (Australian Blue Print for Career Development, 2010) с подчертаване на това как интеграцията между различните домейни подкрепя отварянето към целите и изборите за бъдещето.

КЛЮЧОВ ФАКТОР 2: РАЗНООБРАЗИЕ В ОБУЧИТЕЛНИЯ КОНТЕКСТ

Универсалният дизайн за учене (UDL) може да се определи като образователен подход или философия, целяща удовлетворяване на нуждите от разнообразие в учебните среди, като се предлагат гъвкави учебни материали, техники и стратегии, които овластяват преподавателите. Използвайки UDL, преподавателите проактивно проектират учебна програма, която отговаря на нуждите от най-голямо разнообразие от потребители от самото начало, намалявайки нуждата от скъпи, отнемачи време и пост-фактум промени и адаптации (Rose & Gravel, 2010).

Водещите принципи: Универсален дизайн за учене

За да определи трите основни принципа, CAST (2018a) публикува Универсален дизайн за учене (UDL) версия на ръководство 2.2. Представената по-долу схема предоставя дава визуализация на представянето на ръководството и допълнителни подробности към всяка тема.

Таблица 3: CAST (2018a). Универсален дизайн за учене – версия на ръководство 2.2. Wakefield, MA

Ръководните принципи:

Според определението на CAST (2018b) за подхода, UDL е ръководен от три водещи принципа:

ЗАЩО на ученето Предоставяне на много средства за ангажиране

Because learners differ markedly in the ways in which they can be engaged or motivated to Тъй като обучаемите се различават значително по начините, по които могат да бъдат ангажирани или мотивирани да учат, е необходимо да се предоставят множество възможности за ангажиране; някои ученици може да бъдат привлечени от новостите, докато други може да предпочетат предвидима рутина и структура. Осигуряването на множество средства за ангажиране ще активира неврологично афективни мрежи, които могат да подобрят резултата от учебния опит.

В нашата програма...

използването на реални ситуации за размисъл и влизане в диалога е една от стратегиите за увеличаване на ангажираността. Включването на родители от различни контексти е друг ключов елемент за ангажиране на разнообразието в програмата PS SMILE.

КАКВО на ученето Предлагане на много средства за представяне

Учениците могат да се различават по начина, по който възприемат и разбират представената информация; някои учащи може да имат сензорни увреждания или предпочитания (напр. слепота или глухота), други могат да имат проблеми с ученето (напр. дислексия), езикови или културни различия. Никой тип представяне не е оптимален за определен вид съдържание и няма идеално средство за представяне, което да отговаря на всички ученици или на всички видове обучение. От съществено значение е да се предоставят възможности за представяне на съдържанието, тъй като това неврологично ще активира мрежи за разпознаване, които ще доведат до по-нататъшно обучение.

В нашата програма ...

текстове, комикси, видеоклипове и музика са някои от многото начини, използвани за представяне на подходящото съдържание, така че да се отговори на различни нужди от различни деца.

КАК на ученето Предоставяне на много средства за изразяване

Най-вероятно различните ученици в класната стая ще се различават по своя опит и начините, по които могат да се ориентират в учебна среда, както и да изразят това, което знаят. Например, някои хора могат да се затрудняват да изразят себе си чрез говорене (например, някой с проблеми с речта), докато други могат да имат затруднения с писменото изразяване (например, човек с езиково разстройство). Няма средство за изразяване, което да е оптимално за всички учащи. Предоставянето на разнообразни възможности за действие и изразяване е от съществено значение и ще активира неврологичните стратегически мрежи с положително въздействие върху ученето.

В нашата програма...

на децата е позволено да изразяват своето обучение в диалози, с писмени текстове и дори чрез създаване на разнообразни художествени проекти. Всички тези възможности за ангажиране улесняват участието на разнообразието от ученици в класната стая.

Когато размишляваме относно трите принципа на UDL подхода, може да е интересно да се замислим за него като за GPS (системата за глобално позициониране на превозно средство например), който подкрепя преподавателя в разбирането на това къде се намира обучаемият и по какъв начин гъвкаво да го поведе към желаната дестинация. Rose & Gravel (2010) използват тази аналогия и сравняват процеса на учене с пътуване, гласът на GPS ще обяви "Пристигнахте." Може да не сте минали точно по очаквания маршрут ... Може да е трябвало да се полутате, докато откриете правилния път ... Но в крайна сметка сте достигнали до целта, с точната подкрепа.

Принципите на UDL се предполага, че се използват по този гъвкав и динамичен начин, като осигуряват подкрепа за обучаемия с подходящите стратегии, за да намери той/тя пътя и да участва в оформянето на своето обучение... При все това, използването на UDL подхода не означава, че индивидуални адаптации и педагогическо диференциране няма да са необходими или приемливи за по-доброто отговаряне на многото потребности на различните обучаеми; както ще обсъдим по-нататък в главата, UDL ръководството е гъвкав начин за прилагане на принципи, които ще доведат до едно по-универсално обучително преживяване.

КЛЮЧОВ ФАКТОР 3: СТРАТЕГИИ ЗА ЕФЕКТИВНО УЧЕНЕ

Когато планирате обучително преживяване с използване на ръководството за UDL "от самото начало" ще е полезно да се адресират потребностите на различни обучаеми по по-ефективен начин в група; няма хомогенни групи или един оптимален метод за обучение, затова е нереалистично да планирате обучителен процес, мислейки за „средния обучаем“ като норма или изходна точка.

Ръководните принципи:

Може да е важно да мислим по-конкретно за стратегиите, които ще бъдат използвани докато прилагаме обучителните дейности. Weinstein & Sumeracki (2018) предлагат шест стратегии за ефективно учене, подкрепени от Когнитивната психология.

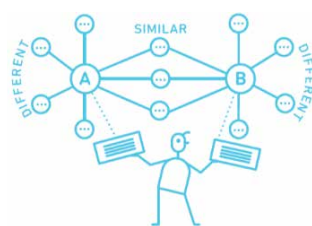
Всички стратегии по-долу могат да се считат за високо релевантни, защото имат подкрепящи доказателства от когнитивната психология и от науката за ученето, освен това те предлагат доказателства и от контролирани лабораторни проучвания, проучвания в класна стая и практическо приложение в образованието (Pomerance, Greenberg & Walsh, 2016).

ПРИНЦИПИТЕ В ДЕЙСТВИЕ

Както е дефинирано от авторите от The Learning Scientists Project (Weinstein & Sumeracki, 2018), тези стратегии са:

ОБЯСНЕНИЕ

Описване и обясняване на идеи в подробности, установяване на връзки между различните идеи и свързването им с лични преживявания и спомени.

Докаато използвате дейностите в PSsmile можете ...

... можете да описвате уменията и темите, които биват изучавани в подробности, като правите връзки с конкретни ситуации от опыта на ученика или групата.

ПРАКТИКА ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ

Полагане на усилия за достигане до идеи и съдържание, което вече е научено, за извличане на конкретна информация и подробности и последваща проверка на точността.

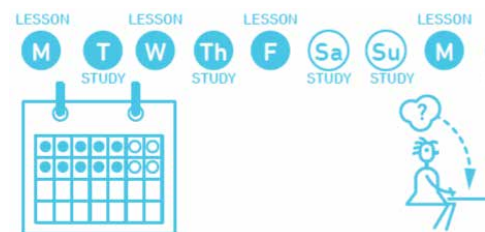

Докаато използвате дейностите в PSsmile можете ...

... да използвате предложените флаш карти с групата, за да опитате да им помогнете да достигнат до подробна информация, добита от предишни дейности и след това да проверите коректността на бележките, които сте направили

ПРАКТИКА ВЪВ ВРЕМЕТО

Планиране на работата, разпределена във времето; по-добре е да се работи по дадена тема пет часа в рамките на една седмица, отколкото да я изучавате пет часа в рамките на един ден.

Докаато използвате дейностите в PSsmile можете ...

... да разпределяте изследването на конкретно съдържание (например идентифициране на собствените емоции) във времето, вместо интензивно да преглеждате цялото съдържание в една дълга сесия.

КОНКРЕТНИ ПРИМЕРИ

Използване на специфични и конкретни примери за обясняване на по-абстрактни и комплексни идеи, правейки връзки между идеи и примери и приканване на обучаемите да дават собствени примери.

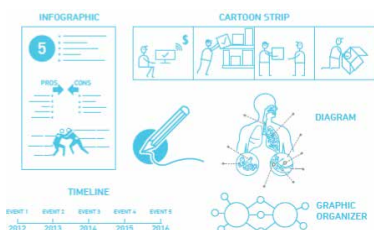

Докато използвате дейностите в PSsmile можете ...

... да използвате примери, предложени в материала, като приканвате учениците да помислят за примери, да търсят примери в интернет ...

ДВОЙНО КОДИРАНЕ

Комбиниране на думи (вербална информация) с визуализации, като инфографики, диаграми или времеви графики. Това може да се направи и по обратния път; да се погледне визуализация и да се обясни съдържанието със собствени думи.

Докато използвате дейностите в PSsmile можете ...

... да нарисувате лицево изражение, за да фасилитирате научаването на имената на различните емоции.

ПРЕПЛИТАНЕ

Промяна на темите, докато изучавате съдържанието, без да се задържате в една идея твърде дълго и да се връщате към идеите, за да консолидирате ученето и да правите връзки.

Докато използвате дейностите в PSsmile можете ...

... да използвате дейности от различни домейни, когато изпълнявате програмата, преминавайки от тема в тема.

Шестте стратегии са много гъвкави, което означава, че могат да се използват по различни начини и в различни обучителни ситуации. Това обаче също означава, че не е задължително винаги да работят. Ясно разбиране на стратегиите и как могат да работят, може да помогне на обучители и обучаеми; първите ще могат да използват стратегиите ефективно в своите класове, а вторите могат да научат да ги вмъкват в своите обучителни сесии и автономно учене (Weinstein & Sumeracki, 2018)

НАШИЯТ ФОКУС

Последните подходи показват цялостна визия за успеха в училище и живота, която обхваща множество области на развитие на учениците, включително социално и емоционално развитие (Pomerance, Greenberg & Walsh, 2016), както и по какъв начин целите и изборите могат да се променят когато вземаме предвид различни измерения.

Значението на ориентирания към бъдещето и интегриран подход е предложен в представените стандартни модели, подчертавайки релевантността на наблюдаването на настоящи и бъдещи цели и предприемане на

позитивен подход, подчертаващ ролята на вземането на решение по отношение на домейните и всички предложени дейности.

Училищата могат да бъдат разглеждани като идеално място за предлагане на обучителни дейности създадени с цел да помогнат на обучаеми от всякакъв тип да постигнат най-добрите лидерски цели, щастие, здраве и независим живот, да достигнат своя уникален кариерен потенциал. (Patton & McMahon, 2015).

Стандартите са един елемент от координирания подход към ефективно образование, който включва: ясни и подходящи образователни цели и критерии, учебна програма, която стъпва на доказателства и преподаване за постигане на тези цели и професионално развитие за учителите в подкрепа на висококачествено образование (Dusenbury, Zadzrazil, Mart, Weissberg, 2011).

Това, което е интересно и релевантно за PSsmile, е че всяка компетенция е описана по отношение на: знания, които да бъдат придобити, умения за прилагане в различни ситуации, персонализация и оценка, както и действия и практика за упражняване на новите знания и умения.

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

CAST (2018b). Universal design for learning guidelines version 2.2. <http://udlguidelines.cast.org>

Dusenbury, L. A., Newman, J. Z., Weissberg, R. P., Goren, P., Domitrovich, C. E., & Mart, A. K. (2015). The case for preschool through high school state learning standards for SEL. *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*, 532-548.

Dusenbury, L., Calin, S., Domitrovich, C., & Weissberg, R. P. (2015). What Does Evidence-Based Instruction in Social and Emotional Learning Actually Look Like in Practice? A Brief on Findings from CASEL's Program Reviews. *Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning*.

Dusenbury, L., Zadzrazil, J., Mart, A., & Weissberg, R. (2011). State learning standards to advance social and emotional learning. CASEL, Chicago. <https://static1.squarespace.com/static/56acc1138a65e2a286012c54/t/57d06aaef7e0ab4e5fecc437/1473276590323/Retrieval+Practice.pdf>

Illinois State Board of Education (2006). *Social emotional learning standards: Goals 1, 2, and 3*. Chicago: Author.

Patton, W., & McMahon, M. (2015). The systems theory framework of career development: 20 years of contribution to theory and practice. *Australian Journal of Career Development*, 24(3), 141-147.

Pomerance, L., Greenberg, J., & Walsh, K. (2016). *Learning about Learning: What Every New Teacher Needs to Know*. National Council on Teacher Quality.

Rose, D. H., & Gravel, J. W. (2009). Getting from here to there: UDL, global positioning systems, and lessons for improving education. *A policy reader in universal design for learning*, 5-18.

Weinstein, Y. & Smith, M. Learn to study using... concrete examples. Use specific examples to understand concrete ideas. Retrieved on 16, June 2020. <https://static1.squarespace.com/static/56acc1138a65e2a286012c54/t/57d06af1f7e0ab4e5fecc89c/1473276657495/Concrete+Examples.pdf>

Weinstein, Y. & Smith, M. Learn to study using... dual coding. Combine words with visuals. Retrieved on 16, June, 2020 <https://static1.squarespace.com/static/56acc1138a65e2a286012c54/t/57d06b02f7e0ab4e5fecc96e/1473276674780/Dual+Coding.pdf>

Weinstein, Y. & Smith, M. Learn to study using... elaboration. Explain and describe ideas with many details. Retrieved on 16, June 2020. <https://static1.squarespace.com/static/56acc1138a65e2a286012c54/t/57d06abff7e0ab4e5fecc563/1473276607928/Elaboration.pdf>

Weinstein, Y. & Smith, M. Learn to study using... interleaving. Switch between ideas while you study. Retrieved on 16, June 2020. <https://static1.squarespace.com/static/56acc1138a65e2a286012c54/t/57d06ad3f7e0ab4e5fec-c63a/1473276627898/Interleaving.pdf>

Weinstein, Y. & Smith, M. Learn to study using... retrieval practice. Practice bringing information to mind. Retrieved on 16, June 2020 from

Weinstein, Y. & Smith, M. Learn to study using... spaced practice. Space out you are studying over time. Retrieved on 16, June 2020. <https://static1.squarespace.com/static/56acc1138a65e2a286012c54/t/57d06a99f7e0ab4e5fecc328/1473276569668/Spaced+Practice.pdf>

Weinstein, Y., Sumeracki, M., & Caviglioli, O. (2018). *Understanding how we learn: A visual guide*. Routledge.

Weissberg, & T.P. Gullotta (Eds.), *Handbook of Social and Emotional Learning*. New York: Guilford Press.

2.2

ИНОВАЦИИ И ТЕХНОЛОГИИ В СОЦИАЛНО-ЕМОЦИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ

Многобройните ползи от SEL (напр. повишен шанс за академичен успех и успех на работното място, намален емоционален стрес, намален риск от поведенчески проблеми, подобряване на училищната среда и т.н.) започват да се признават от все повече учители (Fischer & Stacy, 2017; Bhalla, 2019). Може да се започне от училище, но със сигурност не се свършва с това!

Тъй като включва толкова широко поле на действие, учебните програми по SEL се нуждаят от нови и специфични инструменти, които да им помогнат да преодолеят тези и други недостатъци. Ако се прилагат разумно, технологиите могат да бъдат полезен съюзник при разработването на тези инструменти. В рамките на тази глава ще бъдат показани някои от ползите, които технологиите могат да осигурят за SEL, ще бъдат представени някои примери и някои иновативни решения, които в момента се изследват, а също така ще бъде представено накратко мобилното приложение PSsmile, неговата цел, функции и компоненти.

ОСНОВНИ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ДЕЙНОСТИ

В резултат на неотдавнашния интерес и признаването на важната роля, която играят некогнитивните умения в процеса на учене на учениците от всяка възраст (от предучилищна до висша), учебните програми за социално-емоционално учене (СОУ) сега са в подем, тъй като все повече държави включват социални и емоционални компетентности (СЕК) в своите национални образователни стратегии (Cefai, Bartolo, Cavioni, Downes, 2018), а международни организации, като Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) и Световния икономически форум (СИФ), насърчават тяхното разпространение (ОИСР, 2015; WEF, 2016 г.).

Although at an initial stage, research addressing the relation between SEL and technologies are not missing. This manifests a new trend in the use of educational technologies (ed-tech), aimed at enlarging their scope of action, provide more support to teachers and innovate the scholastic experience.

Съществуващи технологии	Нововъзникващи технологии	Бъдещи технологии
Допълнителни онлайн обучения: - Уебинари - Подкасти - Видеоконференции	Онлайн професионално развитие: - Сертифициране/обозначаване На място/онлайн	Видеоигри и мобилни приложения с фокус върху SEL
Допълнителни помощни материали онлайн: - Онлайн библиотеки - Софтуерна поддръжка - Онлайн дискуссионни форуми - Блогове/микроблогове - Социални медии	Онлайн учебни общности за учители: - Мобилни системи за управление на обучението или платформи за сътрудничество - Дистанционно видеообучение - Видеобиблиотеки или подкасти (представящи най-добри практики) - Цифрови наръчници за учители	Симулационни центрове (за учители и ученици): - Аватари - Въплътени агенти - Мултимодални сензори - Биофийдбек
	Онлайн учебни общности за ученици: - Мобилни системи за управление на обучението или платформи за сътрудничество - Библиотеки с видеоклипове	Допълнителни помощни материали онлайн: - Онлайн библиотеки - Софтуерна поддръжка - Онлайн дискуссионни форуми - Блогове/микроблогове - Социални медии
	Адаптивни образователни технологии Онлайн игри и мобилни приложения, фокусирани върху SEL	

Фигура 1. Установени, нововъзникващи и бъдещи технологии за SEL приложения. Таблица, адаптирана от Stern et al. (2015)

Морганти и колегите му доразвиват това тристранно разделение, като се съсредоточават върху действителната област на приложение на тези технологии (Morganti, Pascoletti, Signorelli, 2016). Те откриват 4 възможни приложения за областта SEL:

• Обучение на учители

Учителите често се борят да намерят място в препълнените учебни програми, планове на уроците и оскъдното време, като за тях въвеждането на специфично обучение и включването на SEL в часовете може да се превърне в истинско предизвикателство. Управлението на социалните и емоционалните умения за учителя играе ключова роля в създаването на безопасна и подкрепяща класна среда, задаването на тон на класа чрез развиване на взаимоотношения с и между учениците, предоставяне на ясни очаквания за поведението и целите на обучението, насърчаване на просоциалното поведение и да бъде добър модел за уважително и позитивно общуване (Jennings & Greenberg, 2009). Поради тази причина съвременните ИКТ (информационни и комуникационни технологии) могат да окажат голяма помощ при провеждането на бързи и леснодостъпни курсове. Съществуват многобройни примери за курсове по SEL, предоставяни чрез уебинари, видеообучение, синхронни/асинхронни уроци, онлайн ресурси и много други инструменти. Курсът за електронно обучение на PSsmile може да се разглежда като пример за горецитираните възможности.

• Подкрепа за дидактическото прилагане на SEL дейности в училище

Според Морганти и колегите му учебната програма "RULER" на CASEL представлява интересен пример за

технологична подкрепа за прилагането на дейности по SEL в училище, тъй като предлага уеб-базирана платформа за обучение, целяща да подкрепи и създаде общност от учители, заинтересовани от приемането на SEL (Morganti et al., 2016). Преминавайки през портала "RULER", учителите започват с участие във въвеждащо обучение, а след това са непрекъснато подкрепяни от своите обучители по време на изпълнението на дейностите по SEL, като се предоставя ценна обратна връзка както на учителите, така и на самите обучители. По този начин технологията може да помогне и за преодоляване на общите предизвикателства в съществуващите учебни програми, като например подкрепа за учене извън сесиите, ангажиране на родителите и обратна връзка за разработчиците на учебни програми (Slovak, Bahrach, Fitzpatrick, 2015). Друг интересен начин, по който технологиите могат да подпомогнат включването на ЗИП в училищните дейности, е като включат в един и същи инструмент преподаването на "фундаментални умения" (напр. грамотност, природни науки, математика и др.) и CEK (WEF, 2016). Един добър пример би могъл да бъде Web-based Inquiry Science Environment (WISE - <https://wiseeducation.org/>) - онлайн мултидисциплинарна рамка, която предоставя персонализирани учебни програми и включва развитието на SEC, като същевременно дава възможност на учениците да провеждат научни експерименти.

• Популяризиране на социо-емоционалните компетентности на учениците (и родителите) извън училището

Други предизвикателства, които понякога се наблюдават в учебните програми на SEL, е трудната им приложимост в реални условия (Slovak et al., 2015). Това, което се възприема, е, че програмите SEL са по-скоро насочени към предаване на знания, вместо към развиване на умения. Социално-емоционалните упражнения извън учебните часове могат да бъдат от голяма полза и те могат да се предоставят чрез видеоигри и мобилни приложения. Например, в магазините за мобилни устройства има няколко примера за приложения и игри, предназначени за преподаване на упражнения за самоуправление (Gillespie, 2018). Повечето от тези приложения обаче не покриват целия спектър от категории SEL (самоосъзнаване, социална осъзнатост, самоуправление, умения за взаимоотношения, отговорно вземане на решения) и остават извън родителите, които, както видяхме преди, трябва да бъдат по-активно включени в дейностите и да бъдат образовани за SEL и SEC заедно с учениците и учителите. Мобилното приложение PSsmile има за цел да се справи именно с този проблем.

• Оценка на социо-емоционалните компетентности

Последната област на приложение е свързана с оценката на компетентностите, придобити от ученици или други обучаеми. Вече има някои примери за протоколи и насоки за оценяване на социално-емоционалните умения (EAP-SEL и How one Feel [HOF]) и прехвърлянето им от физически в цифров формат носи потенциал за по-нататъшното им разпространение и ускоряване на същия процес на оценяване чрез автоматизирането му. В доклада на Световния икономически форум (СИФ) от 2016 г. са включени онези авангардни технологии, които биха могли да играят важна роля за SEL в следващото бъдеще. Те са следните: Носими устройства, водещи приложения, виртуална реалност, усъвършенстван анализ и машинно обучение, афективни изчисления.

PSSMILE МОБИЛНО ПРИЛОЖЕНИЕ

Като се имат предвид горепосочените недостатъци и възможностите, които предлага огромната гъвкавост на технологичните устройства, в рамките на европейския проект "Изграждане на социално-емоционален капацитет в началното образование" (PSsmile - 2019-1-LT01-KA201-060710) бе създадено приложение за SEL)

Приложението е свободно достъпно на уебсайта на проекта (www.PSsmile.emundus.eu) и предлага 5-седмична програма, насочена към развиване на целевите социално-емоционални умения.

www.PSsmile.emundus.eu

Приложението е разработено така, че да предоставя обучение за възрастни, както за родители, така и за учители, които имат свои собствени специализирани раздели и дейности, тъй като те играят различна и специфична роля в социално-емоционалното развитие на децата. Приложението включва голям брой ежедневни упражнения, задълбочено и точно обяснение на теоретичната основа, на която се основава SEL, инфографики, показващи напредъка, постигнат от потребителите, и въпросник за обратна връзка, осигуряващ подходящи данни за изследвания и възможност за подобряване на приложението, което да го направи по-подходящо за потребителите. Дейностите, включени в приложението, са разделени на две категории: основни и за напреднали. Това разделение е възприето, за да се съпровожда обучаемият през целия курс, като се изграждат неговите социално-емоционални умения по един постепенен начин, който се адаптира към нуждите на обучаемия.

НАШИЯТ ФОКУС

Технологиите могат да осигурят значителна подкрепа за прилагането и подобряването на SEL, както в училище, така и извън него.

Мобилното приложение PSsmile като възможност за прилагане на най-използваните технологии в рамките на SEL, представяйки жизнеспособно решение за тези проблеми, които често се посочват в учебните програми за SEL. В заключение, това, което се очертава, е ярка картина на многобройните възможности за преодоляване на онези проблеми, които са възпрепятствали подходящото прилагане и разпространение на SEL, като се предоставя поглед към предстоящите промени, които могат да оформят образованието в близкото бъдеще.

Въздействие на мобилното приложение Psmile за повишаване на осведомеността на възрастните за значението на SEL. Разпространявайки теоретичните познания за SEL и развивайки CEK сред родителите и учителите, тези две важни групи вече няма да бъдат пренебрегвани, както в миналото, в международни проекти и (между)национални инициативи (Ferrari, Sgaramella, Drășut, 2020).

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

Cefai, C., Bartolo, P. A., Cavioni, V., & Downes, P. (2018). Strengthening social and emotional education as a core curricular area across the EU: A review of the international evidence.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2015). Skills for social progress: The power of social and emotional skills. OECD Publishing.

World Economic Forum. (2016, March). New vision for education: Fostering social and emotional learning through technology. Geneva: World Economic Forum.

Fischer, S. N. (2017). Teacher perceptions of the social emotional learning standards.

Lemieux, R. M. (2020). Teacher Perceived Social-Emotional Teaching Practices in Eighth Grade ELA Classrooms: A Descriptive Study (Doctoral dissertation, Tarleton State University).

Schonert-Reichl, K. A. (2017). Social and emotional learning and teachers. The future of children, 137-155.

Jennings, P. A. (2011). Promoting teachers' social and emotional competencies to support performance and reduce burnout. Breaking the mold of pre-service and inservice teacher education: Innovative and successful practices for the 21st century, 133-143.

Jennings, P. A., & Greenberg, M. T. (2009). The prosocial classroom: Teacher social and emotional competence in relation to student and classroom outcomes. Review of educational research, 79(1), 491-525.

Roy, M., & Giraldo-García, R. (2018). The Role of Parental Involvement and Social/Emotional Skills in Academic Achievement: Global Perspectives. School Community Journal, 28(2), 29-46.

Slovák, P., Gilad-Bachrach, R., & Fitzpatrick, G. (2015, April). Designing social and emotional skills training: The challenges and opportunities for technology support. In Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems (pp. 2797-2800).

Stern, R. S., Harding, T. B., Holzer, A. A., & Elbertson, N. A. (2015). Current and potential uses of technology to enhance SEL: what is now and what's next. Handbook of social and emotional learning: Research and practice, 516-531.

Morganti, A., Pascoletti, S., & Signorelli, A. (2016). For an inclusive education: the innovative challenge of technologies for social emotional learning. Form@ re-Open Journal per la formazione in rete, 16(3), 52-66.

Main, K. (2018). Walking the talk: Enhancing future teachers' capacity to embed social-emotional learning in middle years classrooms. Education Sciences, 8(3), 143.

Gillespie, C. (2018). 10 apps to help kids control their emotions, Mashable.

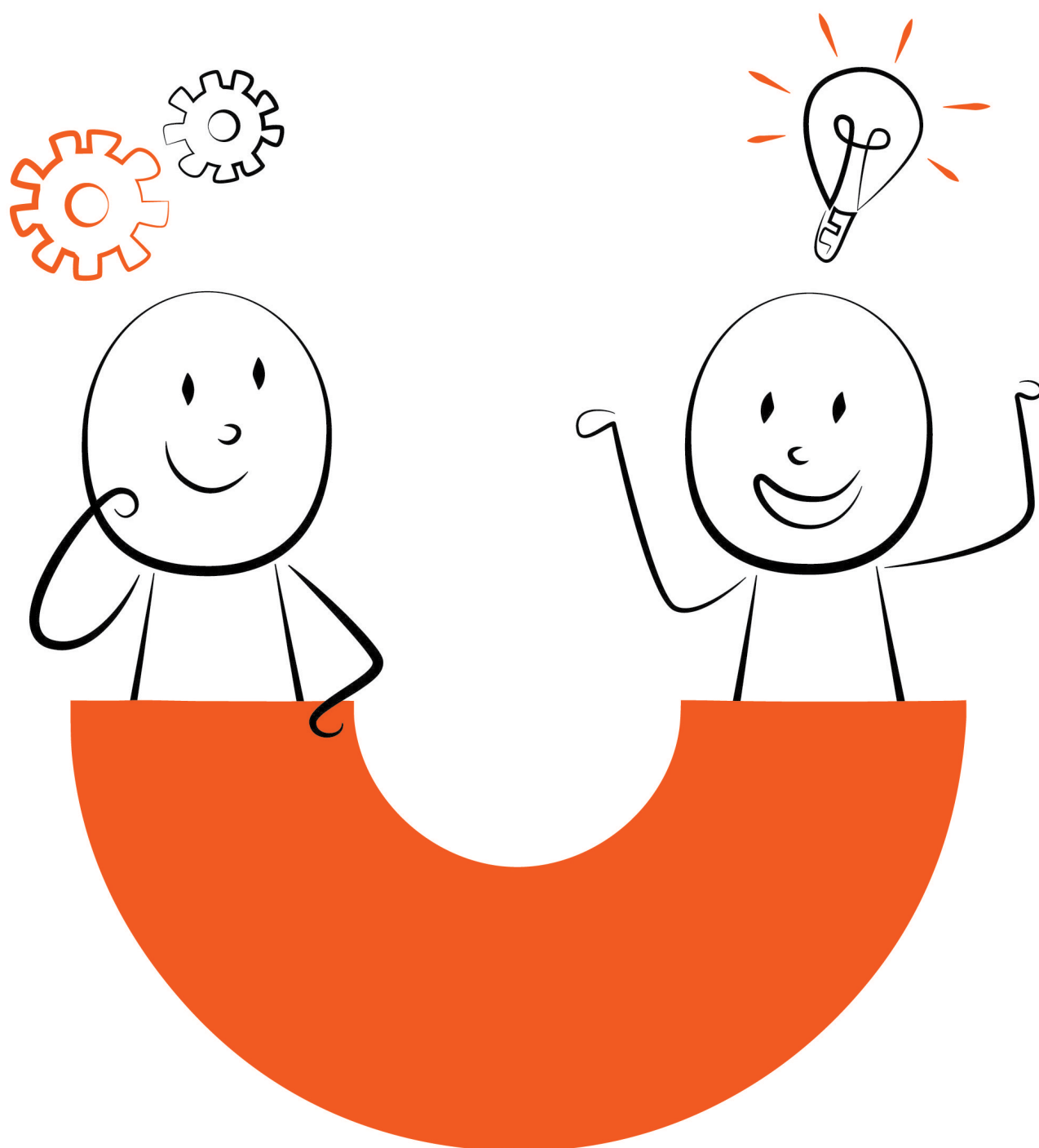
<https://mashable.com/article/apps-kids-mindfulness-control-emotions/?europe=true>

Slovák, P., & Fitzpatrick, G. (2015). Teaching and developing social and emotional skills with technology. ACM Transactions on Computer-Human Interaction (TOCHI), 22(4), 1-34.

Ferrari, L., Sgaramella, T.M., Drășut, V. (2020). Challenges and opportunities for Social and Emotional Capacity Building: suggestions for educational contexts from Pssmile Erasmus+ project. The Future of Education 10th Edition, online. June 19th 2020

ЧАСТ III

УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

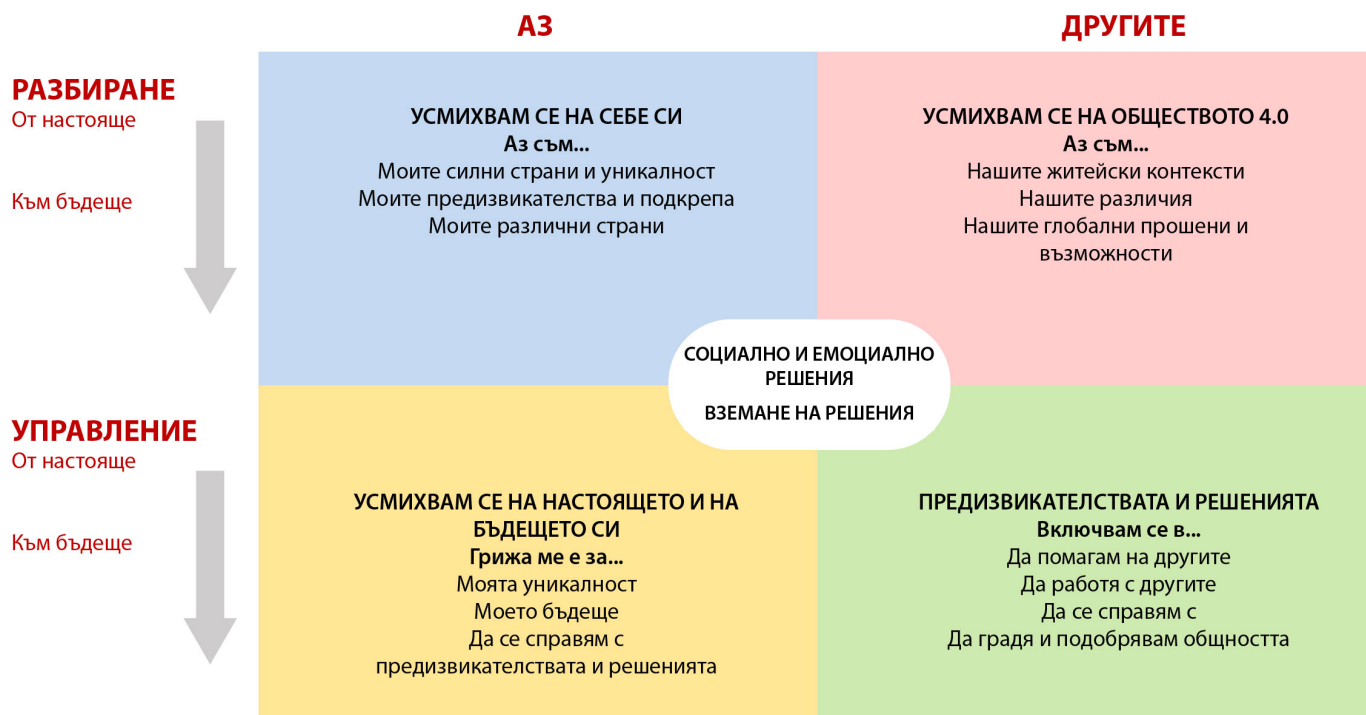

3.1 | РАМКА НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

ДЕФИНИРАНЕ НА ДОМЕЙНИТЕ ПРЕЗ НАШИЯ ФОКУС

Целите на учебната програма са разработени, като се вземат предвид основните предложения, идващи от международни изследвания и теоретични подходи както по съдържание, така и по възприети методи. Фигура 1 предоставя обобщено визуално представяне на разглежданите домейни.

По-подробно, за всеки домейн можем да идентифицираме фокуса в дейностите:

ОСЪЗНАВАНЕ-СЕБЕ : УСМИХНИ СЕ НА СЕБЕ СИ

Целите на Дидактически дейности: да насърчава познаването на характеристиките и силните страни на всяко дете като физически аспекти, предпочитания, интереси, мечти, надежда, оптимизъм, смелост, които са включени в положителното мислене и ролята, която играят в живота на хората.

Фокус: Изследване и развитие на множество идеи и възприемане на многоизмерни (социални и емоционални) компоненти на Аз-а и фокусиране върху възможни последствия и пътища за саморазвитие, както и контекстуални ресурси като родители, учители, приятели

УПРАВЛЕНИЕ-СЕБЕ : УСМИВКИ СЕ НА НАСТОЯЩЕТО И МОЕТО БЪДЕЩЕ

Целите на Дидактически дейности: за насърчаване на развитието на социални и емоционални стратегии, които всяко дете може да използва, за да се представи и да опише положителни аспекти на другите.

Фокус: научаване на стратегии за това как да намерят нови начини на мислене и усещане за себе си; планиране на стратегии за постигане на цели и вземане на решения, които подобряват личностното израстване и способности

ОСОЗНАНОСТ-ОБЩЕСТВО: УСМИВКА НА ОБЩЕСТВОТО 4.0

Цел на дидактическите дейности: насърчаване на по-високи познания както за социалните, така и за емоционалните аспекти в настоящите контексти и среди, които децата посещават и които биха могли да бъдат от значение в живота им в зряла възраст.

Фокус: познаване на множество аспекти, както емоционални, така и когнитивни, които допринасят за определяне на хората в контекста и средата и как всичко това влияе върху мисленето и чувствата; идентифициране на промени и възможности, които нашето глобално време счита за подходящи, за да станем гражданин на света

УПРАВЛЕНИЕ ДРУГИ : УСМИХВАЙТЕ СЕ НА ДРУГИТЕ

Целна дидактическите дейности: развиване на социални и емоционални умения за насърчаване на положителни отношения с другите в множество контексти за активно участие в настоящи и бъдещи приобщаващи общности; развиване на знания за устойчиви цели.

Фокус: изследване и развитие на реципрочност на начините на мислене, чувстване и взаимодействие, намиране на продуктивни стратегии, в които да бъдем и активно допринасяне за нарастване на различни контексти.

Изборът на PSsmile

Както е показано във визуалното представяне, както емоционалният, така и социалният компонент се разглеждат във всяка област. Вземането на решения и времевата перспектива са предложени като всеобхватни компоненти, участващи както в развитието на осъзнаването, така и в управлението на ежедневната житейска ситуация, както за себе си, така и за другите.

ИНОВАТИВНИЯТ ФОКУС

Добре известно е, че сложността на сегашното време представлява заплаха до благополучие и участие и изисква приемането и интегрирането на множество визии, както и участието на хората в житейски контекст (Fernandez, 2020). В разработените учебни програми и дейности вниманието все още е силно насочено към управлението на текущия живот, докато ограничено внимание се отделя на бъдещето, насочването на SE капацитета към изграждането на бъдещето, за справяне с предизвикателствата, които децата почти сигурно ще се сблъскат.

Специално внимание се отделя на всички дейности, предложени в четирите области, за въвеждане на дейности, при които се приема гледна точка от времева перспектива, по-конкретно ориентирана към бъдещето времева перспектива, направляваща процеса на вземане на решения.

Времевата перспектива (TP) се отнася до начина, по който всеки човек възприема и интерпретира опита, според различни времеви рамки (Zimbardo & Boyd, 1999) и усещане за приемственост между времевите рамки: минало, настояще и бъдеще (Savickas, 1997) .

Що се отнася до перспективата във времето на бъдещето (FTP), дефинициите в литературата я описват като способност да си представите бъдещето, очакването на бъдещи цели, включително обучение и академични постижения (Peetsma, 2000; Peetsma, & van der Veen, 2011).

Future Time Perspective encompasses personal cognitions, feelings, and behavioural intentions with respect to the future: cognitions refer to thoughts about future outcomes and goals that are valued; feelings correspond to the emotions (e.g., hope and fear) that are associated with the future; finally, behavioural intentions relate to individual's plans to engage in behaviours to realize future goals.

Перспектива за бъдещето и училищен живот. Висшата ориентация във времето в бъдещето се свързва с различни поведения, които насърчават успеха в училище, като отдаденост и ангажираност към академичните задачи; забавяне на удовлетворението или съпротива срещу разсейване и използване на стратегии за саморегулиране (Bembenutty & Karabenick, 2004; de Bilde, Vansteenkiste, & Lens, 2011; Eccles & Wigfield, 2002; Gutierrez-Braojos et al., 2014; Hacher Peetsma, & van der Veen, 2005; Peetsma & van der Veen, 2011; Simons, Vansteenkiste, Lens, & Lacante, 2004).

Бъдеща времева перспектива и вземане на решения. Способността да се мисли за бъдещето се свързва с много здравни поведения, докато да бъдеш сляп за бъдещето се счита за предиктор на различни неадаптивни поведения (Chen & Vazsonyi, 2011; Joireman et al., 2012). Наличието на перспективно мислене и ориентация към бъдещето изглежда подпомага развитието на безопасно вземане на решения от ранна възраст и по време на юношеството (Daniel et al., 2013; Cheng, et al., 2012; Lin & Epstein, 2014). Освен това FTP е от централно значение не само за образованието и здравеопазването: в областта на работата изследователите свързват FTP с ефективното вземане на решения и планиране на кариерата, както и с удовлетворението от избора на кариера.

Изборът на PSsmile

Чрез ориентиране към бъдещето и установяване на конкретни цели в различни области на живота, чрез предвиждане на нагласи и поведение, които да предприемат в бъдещи ситуации, индивидите на различни възрасти развиват мотивация и умения за вземане на решения и са движени да постигнат тези цели.

Следователно да бъдеш ориентиран към бъдещето е основна концепция, която трябва да се има предвид в образователния контекст за подпомагане на начина, по който децата изграждат живота си, особено в сложни времена като тези, в които живеем в момента и тези, през които бъдещите юноши и възрастни ще се ориентират. Ориентирани към бъдещето следователно е основна концепция, която трябва да се вземе предвид в образователния контекст за подкрепа на начина, по който децата изграждат живота си, особено в сложни времена като тези, в които живеем в момента, и тези, през които ще преминат бъдещите юноши и възрастни.

РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИ

Фокусирай се:

УСМИХНИ СЕ НА СЕБЕ СИ

Общи цели

Развийте знания и осведоменост за силните страни (чувства, емоции, лични ресурси), които насърчават грижата за положителното бъдеще.

Фокусирайте се върху възможни последствия и пътища, както и контекстуални ресурси, за развитие на Аз-а.

Познайте и изследвайте природата на емоциите и чувствата и как те се характеризират в ежедневните ми житейски ситуации (в училище, у дома и т.н.):

- знам какви са емоциите и чувствата (т.е. да мога да опиша техните характеристики, да ги разгранича) и да разпознавам емоциите и чувствата си (т.е. да ги назовавам)
- знам, че емоциите и чувствата влияят на разсъжденията и поведението, изследвам моите емоции и чувства и как ги изразявам (т.е. опиша какво чувствам, как се държа)
- знам какво генерира емоции и чувства от биологична гледна точка и разпознавам какво се случва с мен (т.е. адреналин, страх, треперене)
- знам моите мисли и поведението ми влияят на емоциите и чувствата ми и изследвайте как те влияят на емоциите и чувствата ми (т.е. когато имам негативни мисли, изпитвам отрицателни емоции)
- открийте моята уникалност в тълкуването и изразяването на емоции и чувства (т.е. всеки човек е уникален и има специфичен начин да ги интерпретира) като компоненти на моя положителен начин на мислене

Изследвайте и разберете моите положителни лични ресурси

- знам какви са личните положителни ресурси (т.е. оптимизъм, надежда, устойчивост, времева перспектива) и разпознавам моите лични ресурси (т.е. да опиша техните характеристики, да ги разгранича, да ги назовам)
- знам какви са личните положителни ресурси (т.е. оптимизъм, надежда, устойчивост, времева перспектива) и разпознавам моите лични ресурси (т.е. да опиша техните характеристики, да ги разгранича, да ги назовам)
- открийте моята уникалност в тълкуването и изразяването на личните ми положителни ресурси като компоненти на моя положителен начин на мислене (т.е. да ги опишете)

Открийте, че положителното мислене играе роля в моя разцвет:

- познават компоненти на положителното мислене (емоции, чувства и лични ресурси), които характеризират концепцията за мен (т.е. картина на мен)
- признавам, че позитивното мислене отразява моите силни страни и ресурси, на които мога да разчитам в ежедневните си житейски ситуации (т.е. картина на силните ми страни в различни ситуации, какво използвам и какво не използвам)
- идентифицира компоненти на положителното мислене, които влияят върху развитието на моите силни страни (т.е. положителните емоции и чувства допринасят за развитието на моите интереси, моите харесвания и антипатии).

Напредък в изследването на моите възможни бъдещи Аз

- знам, че позитивното мислене играе роля в отварянето на ума ми и развитието на моето възможно бъдеще (т.е. оптимизмът помага при намирането на нови възможности)
- идентифициране на компоненти на положителното мислене, за които трябва да се погрижа, за да изградя бъдещето си аз
- Определете подкрепата, на която мога да разчитам, за да укрепя бъдещето си аз

Фокусирай се:

УСМИХВАМ СЕ НА МОЕТО НАСТОЯЩЕТО И БЪДЕЩЕ

Общи цели

Насърчаване на знания за начините за управление на емоциите и чувствата, които всяко дете може да изпита; Научете и използвайте стратегии за това как да намерите нови начини на мислене и усещане за себе си; Планирайте вземането на решения и действията за постигане на цели, които подобряват личните способности и саморазвитието.

Разгледайте как да управлявате емоциите и чувствата

- Знайте значението на регулирането на емоциите и стратегиите за тяхното управление
- Идентифицирайте и проучете начини за управление на емоциите и чувствата си в ежедневните си житейски ситуации (какво мога да направя, когато съм тъжен, щастлив и т.н.)
- Практикувайте и разсъждавайте върху стратегии, за да реагирам положително на моите предизвикателни емоции в ежедневните ми житейски ситуации

Открийте и практикувайте начини за насърчаване на моите положителни ресурси

- Знайте колко е важно да се грижа за моите положителни ресурси
- Идентифицирайте и практикувайте стратегии за насърчаване на моите положителни ресурси в предизвикателни ситуации и неуспехи (т.е. да помоля за помощ, отделете време за размисъл)
- Разсъждавайте и оценявайте стратегии, полезни за насърчаването на моите положителни ресурси

Изследвайте и разберете как да се грижа за личните си силни страни (т.е. в училище, у дома и т.н.):

- Идентифицирайте кои са силните страни (интереси, харесвания), които искам да насърчавам и култивирам, и проучете ползите
- Изследвайте и практикувайте стратегии, за да се погрижа за силните си страни и да се справя с възможни предизвикателства (т.е. краткосрочни цели, училищни преходи и т.н.)
- Разсъждавайте и преценявайте стратегиите и практиката да се грижа за силните си страни

Напредък в изграждането на възможни бъдещи Аз

- Разгледайте концепциите за промяна и растеж като част от живота и предвидете моето възможно бъдеще
- Открийте, че промяната и растежът могат да повлияят отрицателно и положително върху постигането на целите и щастието ми (т.е. притеснения, стрес, вълнение) и проучете начини за управлението им (т.е. справяне)
- Научете как да поставям личните си и образователни цели и да наблюдавам напредъка в постигането на краткосрочни лични цели и възможни аз
- Определете ресурси и подкрепа, на които мога да разчитам, за да укрепя бъдещите си цели

Фокусирай се:

УСМИХВАМ СЕ НА ОБЩЕСТВОТО 4.0

Общи цели

Насърчаване на по-високи познания за социални и емоционални аспекти и лични ресурси в контексти и среди, които децата посещават;

Идентифицирайте промените и възможностите, които се случват в малки и големи общности, и се съсредоточете върху личния принос за изграждане на положителна общност.

Изследвайте естеството на емоциите и чувствата като положителен начин на мислене при хора, които познавам в контекста на живота си

- identify my life contexts and people with whom I spend my time (people I meet, request Идентифицирам контекста на живота си и хората, с които прекарвам времето си (хора, които срещам, моля да направят, какво правим заедно и т.н.),
- идентифицира нагласи и емоции, които хората, които познавам, биха могли да изпитат в нашия житейски контекст,
- осъзнават, че всеки от нас се чувства и реагира по различни начини,
- разбират как емоциите се влияят от личното поведение и от поведението на другите

Изследвайте и разбирайте личните ресурси като положително социално мислене в контекста на живота ми

- познават положителни ресурси, подходящи за взаимоотношенията с другите (т.е. любопитство, съпричастност, солидарност, гъвкавост и т.н.), опишете и ги разграничете
- знаят как личните положителни ресурси влияят на разсъжденията и поведението (т.е. анализирайте положителни и отрицателни истории)
- изследват културните различия в изразяването на емоции, чувства и положително мислене в социалния контекст
- разпознават и оценяват, че всеки човек има множество идентичности и уникалност

Открийте промените и предизвикателствата, възникващи в малки и големи общности и разберете въздействието на позитивното мислене

- разпознават промените, настъпващи в малки и големи общности, емоциите и чувствата, които те могат да активират в хора, изпитващи различия (социални неравенства, промени в климата, неочаквани здравословни проблеми)
- идентифициране на потенциалните предизвикателства и възможности, скрити в тези промени в положителното мислене и взаимоотношения (т.е. откриване на неочаквани умения),
- идентифицирам и признавам, че моето поведение може да промени начина на мислене на хората (т.е. как се чувстват хората) и да допринесе за благосъстоянието на хората, живеещи в моята общност.

Напредък в изследването на положителни бъдещи общности.

- understand and acknowledge the value of diversities and the hidden opportunities in o да разберем и признаем стойността на многообразието и скритите възможности в културното разнообразие за обогатяване и растеж
- откривайте и размишлявайте върху ситуации, в които хората, използващи положителното си разпознават промените, настъпващи в малки и големи общности, емоциите и чувствата, които те могат да активират в хора, изпитващи различия (социални неравенства, промени в климата, неочаквани здравословни проблеми)
- идентифициране на потенциалните предизвикателства и възможности, скрити в тези промени в положителното мислене и взаимоотношения (т.е. откриване на неочаквани умения),
- идентифицирам и признавам, че моето поведение може да промени начина на мислене на хората (т.е. как се чувстват хората) и да допринесе за благосъстоянието на хората, живеещи в моята общностмислене, превърнаха предизвикателството във възможност
- идентифицирам различни обективи, за да разгледам възможните бъдещи предизвикателства в моята общност
- да идентифицирам възможни ресурси и подкрепа, както и лица, на които бих могъл да разчитам за постигане на тези цели

Focus on:

УСМИХВАМ СЕ НА ДРУГИТЕ

Общи цели

Насърчаване на положителни отношения с другите и просоциално поведение в различни житейски контексти
Намерете и практикувайте стратегии, ефективни в подкрепа на растежа и развитието в различни контексти;
Планирайте решения и действия за постигане на цели, които насърчават активното участие в настоящите и бъдещите положителни общности

Изследвайте и разбирайте положителните взаимоотношения с другите в различни ситуации

- Признавайте и оценявайте положителните взаимоотношения и личните нужди, които те изпълняват,
- Идентифицирайте емоциите и чувствата, които допринасят за положителен климат в груповите дейности
- изследват и практикуват поведения, които насърчават приятелски и кооперативен климат в групови дейности (т.е. в класната стая, у дома в други житейски контексти)
- Идентифицирайте предизвикателствата пред положителните взаимоотношения в контекста на ежедневието живот

Познайте просоциалното поведение и проучете начини за работа с другите

- Проучете начини да реагирате положително в предизвикателни междуличностни ситуации в класната стая, у дома и в други житейски контексти
- Разгледайте стратегии за позитивно мислене, които да приемете в предизвикателни ситуации
- Знайте какво представляват просоциалните поведения и ги практикувайте в реални житейски ситуации
- Признайте ролята на позитивното мислене в просоциалното поведение

Изследвайте и разберете как да се грижа за моите социални силни страни (т.е. в училище, у дома и т.н.):

- Идентифицирайте кои са просоциалните поведения, които искам да насърчавам и култивирам, и проучете печалбата сега и в бъдеще (т.е. това, което правите днес, влияе върху вашето бъдеще)
- Разгледайте стратегии, полезни, за да се грижа за моите просоциални умения и да се справя с възможни предизвикателства (т.е. краткосрочни цели, училищни преходи и т.н.)
- Научете как да използвам просоциално поведение в ежедневието си
- Споделяйте и практикувайте ефективни стратегии с моите връстници, за да се учим един от друг

Напредък в изграждането на бъдещи положителни общности

- Разгледайте общите цели и техните характеристики
- Идентифицирайте как общите цели влияят върху мен и моето бъдеще като член на общността и предвидете тяхната стойност
- Научете как да задавате и допринасяте за общи цели и да наблюдавате напредъка при постигането им
- Признавам ресурси и подкрепа, както и лица, на които мога да разчитам, за да постигна тези цели и да планирам действия за укрепването им в бъдеще

ПРИНЦИПИ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ

Анализът, извършен от партньорите, подчерта уместността да се направят някои избори на различни нива при разработването както на дейностите, така и на методическите материали, и на иновативните ресурси.

Процедурни избори:

- Фокусирайте се както върху социалните, така и върху емоционалните умения с подобен акцент
- Съсредоточете се не само върху развитието на осведомеността, но и върху управлението на ежедневните житейски ситуации в училище и други житейски контексти
- Обърнете специално внимание на различията, уязвимостите и трудностите при ученето
- Използвайте език в съответствие с последните теоретични подходи и засилване на силните страни и уникалността
- Възприемане на екологично релевантен подход заедно с иновативни методологии, като се обръща внимание на тяхната гъвкава и персонализирана употреба
- Отделете място за развитие на умения за СЕ у учители и родители
- Обучете учителите, за да направите участието на учителите по-ефективно
- Помислете за вече разработени ресурси и в съответствие с избора на проекта PSsmile

Теоретичен и методически избор

- Приемайки подход, ориентиран към човека. Това означава, че в процесите на рефлексия, активирани с предложените дейности, ние ще се съсредоточим първо върху хората (аз, другите), отколкото върху уменията сами по себе си и върху агентурната роля, която човек (дете или възрастен) може да поеме в житейския си контекст.
- Приемане на подход с двойни лещи. Това означава, че както се предлага от последните подходи, ние ще посветим нашето внимание на положителното развитие на индивида и в същото време на положителното и устойчиво развитие на общността (Flanagan & Levine, 2010; Hart et al., 2014)..

а. Ориентация към настоящ и бъдещ живот. Това означава, че ще ориентираме предложените дейности както към текущото ежедневие, така и към средносрочни и дългосрочни бъдещи интервали от време (лични, работни и социални бъдещи цели).

б. Двоичен файл за самообщност. Това означава, че ще разгледаме товаинформираният и ангажиран гражданин е жизненоважен както за индивидуалното положително развитие и благополучие, така и за здравето на обществата.

ТАБЛИЦИ: инструменти, които ръководят и подпомагат работата на учителите и прилагането на програмата

За насочване и подкрепа на учителите при изпълнението на дейностите са разработени два типа таблици. Първият (Таблица А) се фокусира върху съдържанието, структурата на дейността; предоставя информация за инструкциите и за основните избори; предлага стратегии и въпроси за насочване и наблюдение на ученето.

А. Как да развием дейност в детайли

ДОМЕЙН	
Име на дейността	
Цели	
Продължителност и честота	
Възраст на участниците	
Замесени лица	
Контексти (къде в училище или у дома)	
Структура на дейността	
Кратко описание и инструкции	
UDL вариантни средства за представяне, изразяване....	
Описание на инструмента/упражнението	
Използвани материали	
Листове с факти (решетки, листове с дейности...)	
Дейности за споделяне с родители или членове на семейството	
Учебни_ стратегии	
Дескриптори на ефективността на обучението	
Оценка на ученето_ рефлексивни въпроси	
Учене_ инструменти за оценка	
Дейност, свързана с училищния предмет	

Вторият тип (Таблица В) има за цел да подпомогне учителя при проверка на разработената дейност и конкретно да провери как ръководните принципи са ръководили развитието на дейността. С някои последни въпроси, мрежата също може да подпомогне учителите при по-нататъшното персонализиране на предложените действия.

В. Как да проверите за прилагането на ръководните принципи

ДОМЕЙН	Име на дейността
Цели	
Къде и как се извършва дейността....	
Показва ориентация към бъдещи цели	
Обръща внимание на различията (културни, уязвими и обучителни трудности)	
Подсилва силните страни и уникалността	
Фокусира се върху ролята на агента (аз, други), отколкото върху уменията	
Помислете за културното разнообразие при кодирането и изразяването на емоции и положително поведение.	
Приема стъпка за „вземане на решения“.	
Включва множество средства за ангажиране, представяне, действие и изразяване (вижте използването на ИКТ)	
Има ли връзки с други дейности и домейни?	
Има ли възможни вариации на дейността за преместване със същата активност в друг домейн?	
Какви вариации могат да се въведат, за да стане заниманието подходящо за по-големи ученици?	
Какви вариации могат да се въведат, за да стане заниманието подходящо за по-малките ученици?	

3.2 | УЧЕБНАТА ПРОГРАМА НА ПРАКТИКА

За всеки домейн са посочени имената на всички дейности, както и целите.

Домейн 1 Усмихни се на себе си

№	Име на дейността	Цели
1.	Опиши своите чувства	Познавам и изследвам същността на емоциите и чувствата и как те ме характеризират в ежедневните ми житейски ситуации: - Да обозначавам правилно собствените си емоции и да разпознавам какво се случва с мен. - Да изследвам емоциите и чувствата си и как ги изразявам. - Признайте, че емоциите са временни и могат да се променят.
2.	Дърво на емоциите	Познавам и изследвам същността на емоциите и чувствата и как те ме характеризират в ежедневните ми житейски ситуации: - Разберете, че емоциите имат физическо въздействие. - Етикетирание и описание на набор от емоции по отношение на физически промени, чувства, мисли, поведение - Да проуча как мислите и поведението ми влияят на емоциите и чувствата ми в ежедневието
3.	Погледни себе си	Познавам и изследвам как емоциите и чувствата характеризират мен самия и влияят на разсъжденията и поведението ми в ежедневните ми житейски ситуации: - Да се насърчи разбирането на децата за това как емоциите се пораждаат от контекстуални ситуации - Да осъзнаете, че хората проявяват една и съща емоция по различен начин.
4.	Моите силни страни, моите уникални черти	Откривам уникалността в интерпретирането и изразяването на емоциите и чувствата като компоненти на моята позитивна нагласа: - Да разпознавам положителните си лични предимства и уникалността си. - Да даде определение за уникалност и силни страни. - Да се признае предимството на хетерогенността.
5.	Верига на силата	Откриване на положителните ми лични ресурси и силни страни - Да изследвам силните си страни и ресурсите, на които мога да разчитам в ежедневните си ситуации - Изграждане на представа за силните ми страни в различни ситуации
6.	Излей го навън	Напредък в изследването на позитивното ми мислене и грижа за силните ми лични страни: - Да идентифицират компонентите на позитивното мислене и как то играе роля при намирането на нови възможности. - Да проуча силните страни, за които мога да се погрижа, за да развия бъдещата си същност.
7.	Снимка на бъдещето ми	Идентифицирайте компонентите на позитивното мислене, които характеризират концепцията за мен сега и за мен в бъдещето: - Да идентифицирам положителните емоции, чувства и лични ресурси, които характеризират моето настояще. - Да изследвам възможните си бъдещи същности
8.	Чувствам се горд	Открих, че позитивната нагласа играе важна роля за моето процъфтяване: - Разберете емоцията да се чувствате горди, да сте оптимисти, да се надявате, да сте устойчиви, да се чувствате горди от собствените си постижения чрез чуждия опит. - Да обмислям как опитът на другите може да ме насочи към изследване на нови аспекти или начини.

Домейн 2 УСМИХНИ СЕ НА СВОЕТО НАСТОЯЩЕ И НА СВОЕТО БЪДЕЩЕ

№	Име на дейността	Цели
1.	Таксито за емоции	Определям и проучвам значението на регулирането на емоциите и чувствата в ежедневните ми житейски ситуации - To recognize emotion - To understand the connection between emotion and behaviour - To discover that the same emotion can match to different behaviours and the same behaviour can match different emotions.
2.	Костенурката Тъкър	Откриване, практикуване и осмисляне на стратегии за позитивно реагиране на предизвикателните емоции в ежедневните ми житейски ситуации: - Да признаем, че можем да решим как да се държим - Да научим стратегия, която да използваме, когато емоциите надделяват - Да идентифицираме много положителни начини за действие в трудни ситуации
3.	Мисли чудовища	Размишлявам и практикувам стратегии, за да се грижа за силните си страни и да се справям с евентуални предизвикателства: - идентифициране на негативните мисловни модели и поведения. - Да науча как мога да премина от негативни към позитивни мисловни и поведенчески модели.
4.	Сандъче с със съкровище	Открийте и практикувайте начини за насърчаване на положителните си ресурси в трудни ситуации и при неуспех: - Да идентифицирам и практикувам стратегии, които са полезни за насърчаване на положителните ми ресурси - Да открия начини да се справя по-добре с предизвикателна ситуация, която ми се е случила
5.	Охлюв, змия или акула?	Да изследвам концепциите за промяна, растеж и тяхното въздействие върху постигането на целите ми и изграждането на възможни бъдещи личности: - Да изследвам различни предизвикателни ситуации, с които мога да се сблъскам (промени, притеснения, стрес, външение) - Да открия, че различните начини, по които действам, водят до различни резултати
6.	Супер решения!	Справяне с предизвикателствата и напредък в изграждането на стратегии за позитивно реагиране на предизвикателните ми бъдещи Аз-ове: - Да се науча да анализирам причините, да изказвам хипотези защо ситуацията се превръща в проблемна за мен, как мога да я манипулирам, за да предизвикам положителни емоции. - Да открия стъпките, които мога да предприема при решаването на даден проблем. - Да идентифицирам ресурсите и подкрепата, на които мога да разчитам за постигане на бъдещите си цели
7.	Напред-цели	Проучет как да постигнете напредък в постигането на краткосрочните лични цели и възможни себеподобни - Да се упражнявам как да си поставям лични и образователни цели. - Определяне на стъпките, ресурсите и подкрепата, на които мога да разчитам за постигане на бъдещите си цели
8.	Супер звезда - Таблица на наградите	Научавам и практикувам как да наблюдавам напредъка в постигането на личните си цели и да развивам силните си страни - Разпознаване и практикуване на стратегии - Да наблюдавам стратегиите си за справяне - Определяне на краткосрочна цел за подобряване на моето възможно Аз

Домейн 3 УСМИХНИ СЕ НА ОБЩЕСТВОТО 4.0

№	Име на дейността	Цели
1.	Как се усмихват другите	Изследване на емоциите, нагласите и чувствата, които хората, които познавам, могат да изпитват в нашия житейски контекст - Да разберете как емоциите се влияят от личното поведение и от поведението на другите. - Разпознаване на чувствата на другите в определен социален контекст и разбиране, че всеки от нас се чувства и реагира по различен начин.
2.	Театър на животните	Изследване на културните различия в изразяването на емоции, чувства и позитивно мислене в социален контекст: - Да откривам нагласи и емоции, които хората, които познавам, могат да изпитват в нашия житейски контекст - Да разпознават и оценяват факта, че всеки човек има множество идентичности и уникалност.
3.	Колелото на моя живот контексти	Изследване на житейския ми контекст и на нагласите и чувствата, които го характеризират - Описване на житейския контекст, в който прекарваме времето си - Да разберем как всеки житейски контекст влияе по различен начин на живота ни
4.	Къде и с кого в думата...?	Да идентифицирам социалните и емоционалните аспекти във всички моите житейски контексти: - Да изследваме контекста, в който живеем, по отношение на хората, с които прекарваме времето си. - Да разпознават и оценяват факта, че всеки човек има множество идентичности и уникалност.
5.	Помагам си, помагам ти	Открийте промените и предизвикателствата, които се случват в малки и големи общности, и разберете въздействието на позитивното мислене - Да идентифицират емоциите и чувствата, които те могат да активират у хората, изпитващи разнообразието. - Да проучим дали можем да открием неочаквани умения и потенциални възможности, скрити в тези промени. - Да разбере, че моето поведение може да промени мисленето на хората и да допринесе за благосъстоянието на хората, живеещи в моята общност
6.	Услуга	Откривам промените и предизвикателствата, които се случват в моя малък град, и разбирам влиянието на положителната нагласа: - Да разработваме идеи и действия, които могат да бъдат в помощ на другите, както и че помощта може да се прояви в много различни форми и въпреки различията. - Да се поставят на мястото на някой друг и да си представят как той може да се чувства или от какво се нуждае. - Да разберете как служенето на другите може да допринесе за общото благо
7.	Стая за бягство	Проучете положителните ресурси и положителната социална нагласа в контекста на нашия живот: - Изследване и разбиране на личните ресурси като положителна социална нагласа в нашия контекст - Да се идентифицират положителни и подходящи ресурси (любопитство, гъвкавост, креативност). - Да знаете как личните положителни ресурси влияят върху разсъжденията и поведението.
8.	Цели за всички нас	Изследвайте позитивните бъдещи общности и позитивното социално мислене в контекста на нашия живот: - Проучване на различни възможности за разглеждане на възможни бъдещи предизвикателства в нашата общност - Да използват позитивното си мислене и да превърнат предизвикателството във възможност. - Да знаете как личните положителни ресурси влияят на социалния ни контекст

Домейн 4 УСМИХНИ СЕ НА ДРУГИТЕ

№	Име на дейността	Цели
1.	Говорете!	Идентифициране и изследване на начините за реагиране в трудни междуличностни ситуации с други хора: - Да проучи и разбере, че различните хора имат различни мнения, емоции и чувства. - Да научим как да изразяваме по-добре мнението си, като разбираме по-добре това на другите - Да проучи начините за позитивна реакция в трудни междуличностни ситуации в класната стая, у дома и в други житейски ситуации.
2.	На МОЕТО/ВАШЕТО място	Идентифициране и практикуване на поведения, които насърчават съпричастност и положителен климат в груповите дейности: - Да изследват и идентифицират емоции, чувства, мисли и преживявания, които помагат за разбирането на другите и за създаването на положителен климат в ежедневието. - Да се упражняваме да споделяме едни и същи преживявания и да обсъждаме мислите, емоциите и чувствата си - Да научим как споделянето на чувства, мисли и преживявания може да спомогне за създаването на положителен климат в нашата група;
3.	Положителни взаимоотношения я	Да проуча и разбере как да се грижа за силните си страни в социалната сфера и да напредвам в изграждането на бъдещи положителни взаимоотношения: - Определяне на компонентите на нашите положителни взаимоотношения - Да осъзнаем, че хората могат да бъдат ресурси и подкрепа в ежедневието ни, - Да изследваме формите на про-социално поведение, за да насърчаваме и развиваме взаимоотношенията си.
4.	Даването е получаване	Научете как да се погрижите за своите силни социални страни и да практикувате про-социално поведение в ежедневието си: - Да предложим про-социални действия за създаване на позитивно мислене в нашата среда. - Да изследваме положителните взаимоотношения с другите чрез личните си нужди, които можем да задоволим. - Да практикуваме просоциално поведение в ежедневието си
5.	Лидерство със затворени очи	Да проучи и практикува поведение, което насърчава климата на сътрудничество в груповите дейности: - Проучване на начините, по които можем да си сътрудним в ситуация за решаване на проблеми - Разпознаване на стратегиите, които насърчават емпатичен, приятелски и кооперативен климат в груповите дейности. - Да определим как да подобрим сътрудничеството си и да допринесем за постигането на общите цели.
6.	Предизвикателство за паметта	Идентифицирайте и проучете стратегиите за позитивно мислене, които да прилагате в предизвикателни ситуации: - Да проучим ползите, които имаме, когато работим заедно - Определяне на общи цели и стратегии при работа в екип - Да научите как можем да допринесем за постигането на общите цели.
7.	За четири малки ъгъла	Научете се да определяте и допринасяте за постигането на общи цели, да определяте как те влияят на бъдещето ни в общността и да предвиждате тяхната стойност: - Да проучим положителните психически стратегии, които можем да приложим в трудни ситуации. - Да се научите да си сътрудничите с други хора и да намирате решение на даден проблем. - За да се научите как да намирате решения заедно, изпробвайте ги и следете резултата
8.	Какво прави добрият приятел	Разгледайте полезни стратегии, за да се погрижите за про-социалните си умения и да проучите ползите сега и в бъдеще: - Изследване на положителните взаимоотношения, които имаме с другите. - Да идентифицираме силните страни, които имаме в приятелствата си, и да се грижим за тях. - За да разпознаем аспектите, които бихме искали да подобрим, за да станем "добър приятел".

3.3 | ОРИЕНТИРАНЕ В УЧЕБНАТА ПРОГРАМА И ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО

Оценяването на постиженията на учениците е неразделна част от образованието, Оценяването на постиженията на учениците е неразделна част от образованието, която оказва влияние върху мотивацията, увереността, по-нататъшния академичен и професионален избор, както и върху благосъстоянието на учениците. За да се подобрят постиженията на учениците, което е крайната цел на образователните системи, трябва да се прилага интегрирана и динамична система за оценяване. Както наблюдение на поведението на учениците, така и прякото им участие в отразяването на училищния опит и други контексти от ежедневието.

С подобна важност, за да направим оценка на индивидуалния и класовия напредък, ще включим учителите, като им предложим инструменти, които са насочени към обучението на децата, и ще ги включим като активни участници в процеса на оценяване.

Накрая ще бъдат включени и родителите, за да се насърчи участието им в процеса и да се оцени качеството на учебния опит от гледна точка на значимите лица, полагащи грижи за децата.

Всички инструменти са предложени така, че да отговарят на фокуса на проекта върху уменията за SE, като следват специфичните цели на обучението, свързани с дейностите и водещите принципи на проекта, т.е. внимание както към вземането на решения, така и към бъдещето и приемането на принципите на UDL.

ПЪТЯТ НА ОБУЧЕНИЕ

На различни етапи от пътя на обучението се предлагат няколко действия, в които активно участват различни участници в промяната с качествени и количествени мерки.

Преди да започнем да учим, в оценяването ще участват както ученици, така и учители и членове на семейството. Ще бъдат разгледани както индивидуалните силни страни, и в съответствие с проекта ще бъдат измерени и отношението към бъдещето и уменията за вземане на решения.

За всяка дейност ще бъде приет специфичен фокус, свързан с дейността, който включва учениците с активно участие и рефлексивни въпроси. учители с тест, въпроси за размисъл, дейност за въщи. семейство, което подкрепя домашните дейности с децата

Преди да преминем към следващата област S, на учителите ще бъдат предложени бележки за самооценка, в които те ще бъдат помолени да обмислят осъществените дейности и да коригират съответно новите си планове. Учениците ще участват, отговаряйки на въпроси от качествен инструмент, насочен към бъдещето (Послание за моето бъдеще; Компасът на бъдещето, Вълшебният фенер).

Преди да продължим. В края на учебната програма в оценяването на обучението отново ще участват както учениците, така и учителите и членовете на семейството.

Оценяването в предварителните фази на проекта и в края на учебната програма има за цел да опише началното ниво на знания и опит и да осигури обща обратна връзка за нивото на постиженията на учениците по отношение на определените стандарти на учебната програма и специфичните критерии за оценяване. Междинното оценяване и мониторингът ще спомогнат за проследяване на собствения напредък, за получаване на обратна информация за напредъка им. Това ще помогне и на учителите да наблюдават напредъка в обучението и евентуално да го коригират, за да подобрят обучението и да стимулират напредъка на учениците.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ОЦЕНКАТА С АКТИВНИТЕ УЧАСТНИЦИ В ПРОМЯНАТА

Инструментите за оценка са организирани в отделни раздели (вж. по-долу)

САМООЦЕНКА ЗА УЧЕНИЦИ

Предложените инструменти са предназначени за самооценка на учениците и се препоръчва да се използват редовно. Картите за самооценка на учениците ще им помогнат да наблюдават и оценяват индивидуалния си напредък в развитието на социалните и емоционалните си умения

Задачи за самооценка "Моят личен дневник за учене" (от проекта "Да се научим да бъдем")

Модифицираният вариант на този инструмент за самооценка за деца от началното училище, създаден в

рамките на проекта "Да се научим да бъдем", представлява по-малко формален набор от листове със задачи, които децата трябва да попълнят.

Въпросите и задачите, включени в двата инструмента, се основават на трите основни цели на SEL:

- развиване на умения за самоосъзнаване и самоуправление за постигане на успех в училище и в живота.
- Използване на социална осведоменост и междуличностни умения за установяване и поддържане на положителни взаимоотношения.
- Демонстриране на умения за вземане на решения и отговорно поведение в личен, училищен и обществен контекст.
- Използване на сегашния опит за ориентиране към бъдещето и изграждане на приобщаващи и устойчиви бъдещи общности

Тези карти за самооценка са създадени не само за да насърчат учениците да оценяват индивидуално своето обучение, но и за да подпомогнат учителите в прилагането на стратегии за формиращо оценяване.

Всеки ученик получава нова карта за оценка в началото на областта

Учениците трябва да попълнят картите си за оценка. Това може да стане в края на урока или по време на специална среща на класа през седмицата.

В края на всяка област отговорният класен ръководител събира картите за оценяване на всички свои ученици и записва коментарите за обратна връзка в специалните раздели. След това учителят връща тези листове заедно с бележките за обратна връзка обратно на учениците.

В края на програмата учениците се приканват да прегледат всички свои листове и да определят основните области, в които са постигнали напредък, както и основните нужди за бъдещо обучение.

Бъдещето, което искаме

Този инструмент, адаптиран от Saigh (1997 г.), изследва ориентацията на индивида към неговото/нейното бъдеще. Той се състои от 8 елемента, които отразяват:

Бъдещи междуличностни отношения, като: "В бъдеще ще имам приятели,"

Очаквания за бъдещето, като например: "Обичам да правя планове за нещата, които обичам да правя."

От участника се изисква да оцени степента на съгласие с всеки елемент по 5-степенна скала на Ликерт, варираща от 1 (категорично несъгласен) до 5 (категорично съгласен).

Моите положителни преживявания в училище

Скалата за положителни преживявания в училище (Positive Experiences at School Scale, PEASS; Furlong, You, Renshaw, O'Malley & Rebelez; 2013) е кратка, самоотчетна, съобразена с развитието оценка с подскали, измерващи четири училищни положително-психологически черти, които са свързани с благосъстоянието на младежите и училищната ангажираност: благодарност, радост, оптимизъм, постоянство и про-социално поведение. Предполага се, че съставният резултат от четирите субскали на PEASS представлява ковиталност на учениците.

Въпросите в анкетата са предложени така, че да питат учениците, като тях, за това какво мислят, чувстват и правят в училище. Те ще са помолени да прочетат всяко изречение и да изберат отговора, който казва колко вярно е изречението за тях. Учителите ще гарантират анонимността и поверителността на отговорите на учениците. Учителите също така се насърчават да представят резултатите пред класа и да обсъдят как биха могли да направят дейностите по-ефективни.

Вашето мнение е важно

Анкетата, изготвена по проекта "Да се научим да бъдем", се използва, за да се попитат учениците за тяхното усещане в клас; активно участие; мотивация; очаквания от учителя.

Децата трябва да прочетат въпросите и да изразят степента на съгласие, която изпитват.

УЧИТЕЛИ

Разглеждат се две нива на анализ на оценяването на обучението, в което участват учителите:

- Инструменти за оценяване и прости практики се използват от учителите за оценяване на постиженията на учениците и промените в поведението и нагласите им.
- Инструменти на ниво учител. Инструментите са предназначени за самооценка на техните преподавателски практики, както и на личното им поведение и нагласи. Инструментите имат за цел да помогнат на учителите да обмислят преподаването си и да насърчат професионалното развитие.

Инструмент за наблюдение на класа за учители (от проекта "Да се научим да бъдем")

Този инструмент е предназначен за учителите, за да могат да наблюдават и оценяват всеки ученик в класната стая. Този инструмент се основава на петте основни компетенции на SEL и на основните цели на социалното и емоционалното обучение.

Листът за наблюдение на класа се състои от 3 части:

- 1. Таблица за наблюдение на социалните и емоционалните умения на учениците.** Тази таблица включва списък на категориите SEL, които трябва да се наблюдават в поведението на учениците по време на урока. Веднъж седмично учителят е помолен да направи кратки бележки за всеки ученик според различните категории SEL.
- 2. Да си представим ситуацията в класната стая.** В тази таблица учителят отбелязва конкретни преживявания или ситуации, в които учениците могат да бъдат привлечени през седмицата и които оказват влияние върху поведението на учениците (напр. негативни преживявания/ситуации: конфликти, тормоз, деструктивно поведение; или позитивни преживявания/ситуации: висока ангажираност на учениците, празненства, успехи на класа). Наблюдението на такива преживявания/ситуации ще помогне на учителя да осъзнае по-добре какво се случва в класа и да планира как да реагира на тези ситуации.
- 3. Размисъл за моята практика.** Тази част е предназначена за учителя, за да оцени своите преподавателски практики и тяхното въздействие върху учениците, с цел да развие професионалните си компетенции, свързани с определена област.

Ангажираност в училище: Психологическо усещане за принадлежност към училището

Емоционалната ангажираност на учениците, изразена чрез чувствата им към училището и към взаимоотношенията им с учителите и връстниците, беше измерена с помощта на айтеми от Психологическото усещане за принадлежност към училището (PSSM; Goodenow, 1993; You, Ritchey, Furlong, Shochet, and Boman, 2011), подслушващи взаимоотношенията Грижа и Приемане.

Елементите се оценяват по четиристепенна скала от "напълно несъгласен" (1) до "напълно съгласен" (4) и след това се сумират, за да се получи общ резултат.

Климатът в моето училище

Климатът в моето училище показва силните страни на училището и обръща внимание на предизвикателствата, които трябва да бъдат преодоляни. Елементите се оценяват по четиристепенна скала от "напълно несъгласен" (1) до "напълно съгласен" (4) и след това се сумират, за да се формира общ резултат.

СЕМЕЙСТВО

В началото и в края на изпълнението на програмата се очаква да бъде включен член на семейството.

PS усмивка в ежедневието

Използва се ориентирана към силните страни рамка, базирана на компетентности, съответстваща на петте области на компетентност на CASEL, в съответствие с избора и съдържанието, разгледани в дейностите на учебната програма Pssmile. Социално-емоционалните умения представляват петте компетентности: Самосъзнание, Самоуправление, Социална информираност, Умения за взаимоотношения и Отговорно вземане на решения. Той включва и раздел, посветен на бъдещето.

Климатът в моето училище за родители

Моят училищен климат за родителите посочва силните страни на училището, в което учат децата им, и насочва вниманието им към предизвикателствата, които трябва да бъдат преодоляни. Елементите се оценяват по четиристепенна скала от "напълно несъгласен" (1) до "напълно съгласен" (4) и след това се сумират, за да се формира общ резултат..

Таблица обобщение на оценката на обучението

		Преди да започнем	Преминаване към следващия домейн				Преди да продължим
			Усмиввам се на себе си	Усмихни се на настоящето и бъдещето ми	Усмивка за обществото 4.0	Усмивкам се на другите	
УЧЕНИЦИ							
Социално-емоционален Самооценка	Моят личен дневник за обучение "Задачи за самооценка"	x	Карти, специфични за домейна	Карти, специфични за домейна	Карти, специфични за домейна	Карти, специфични за домейна	x
Субективен опит на участниците	Вашето мнение е важно	x					x
Опит в училище	Моите положителни преживявания в училище	x					x
УЧИТЕЛИ							
Наблюдение на класа	Таблица за наблюдение на социалните и емоционалните умения на учениците	x		x		x	x
	Нека си представим ситуацията в нашата класна стая		x	x	x	x	
	Размисъл за моята практика		x	x	x	x	
Ангажираност и Принадлежност към училището	Училище емоционална принадлежност	x					x
	Климатът в моето училище	x					x
СЕМЕЙСТВО							
Родителите съобщават за промени	Климатът в моето училище	x					x
	PS усмивка в ежедневието	x					x

3.4 | ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПРОГРАМАТА И ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА НА ВЕРНОСТТА

Мониторингът на верността по време на проектирането, разработването и оценяването на интервенцията е основен аспект, който ни позволява да получим информация и да формулираме точни тълкувания относно факта, че ефектите, приписвани на интервенцията, се дължат на самата интервенция, а не на променливостта в прилагането на интервенцията (Borrelli et al., 2005).

Верността на лечението се определя като степента, в която основните компоненти на интервенцията се поддържат така, както са предвидени в протокола за интервенция (Gearing et al., 2011; Allen, Linnan & Emmons, 2012).

Както вече беше показано при интервенциите на SEL, високото качество на изпълнение може да бъде свързано с положителни резултати, ако в програмата липсва точно изпълнение, шансовете за постигане на значими и положителни резултати значително намаляват (Durlak, 2015).

В литературата основните компоненти, които се разглеждат при прилагането на верността, се фокусират върху:

- **придържане към програмата, т.е.** изпълнение на програмата, както е била първоначално разработена, и включване на ключовите елементи на програмата.
- **количество, което се** отнася до времето на предоставената програма.
- **качеството, т.е.** начинът, по който преподавателите прилагат програмата, начинът, по който действат като фасилитатори, нивото на познаване и разбиране на програмата, тяхното отношение, подготовка и ентусиазъм.
- **характеристиките и степента на ангажираност на участниците**, включително всяка адаптация на програмата като степен на промяна на методите и съдържанието (Borrelli, 2011; Sutherland, Conroy, McLeod, Algina and Kunemund, 2018).

Освен това ефективните интерпретации на положителните резултати разчитат на процеса на проверка на вътрешната валидност, т.е. гарантиране, че теоретичните основи и същественият компоненти са били приложени ефективно (Allen, Shelton, Emmons, & Linnan, 2018).

Освен това е необходимо наблюдение на изпълнението и събиране на данни, за да се определи какво влияе върху резултатите и да се установи евентуалната повтораемост на интервенцията, което помага да се определи външната валидност. Например в крайната оценка може да се отбележи значителна промяна, но ако интервенцията не е била осъществена според очакванията, резултатите могат да се обяснят с типичното съзряване, обучението в общообразователна среда, значително модифицираната версия на интервенцията или от друг елемент на училищното обучение (Durlak & DuPre, 2008).

Често се налагат **адаптации в реална среда**, което може да направи трудна оценката дали дадена програма е подходяща за прилагане в по-голям мащаб (Wright, Lamont, Wandersman, Osher and Gordon, 2015). Особено в училищна среда може да се наложи да се направят някои промени, за да се постигнат възможно най-добрите резултати, да се гарантира, че програмата е подходяща, и може да послужи за подобряване на адаптацията и въздействието между

програмата, децата и училището (Durlak, 2015). В сферата на образованието интервенциите често са многоизмерни, което налага да се обърне внимание не само на това какво и колко дълго се преподава по дадена практика, но и на това колко добре и в какъв контекст се обучава (Lynas, & Hawkins, 2017).

Прилагане на принципа на верността в PSSMILE

Следвайки основните насоки от международната литература и за да се осигури вярност по време на проекта, бяха приети няколко варианта и стратегии, които са силно препоръчителни за учителите, участващи в прилагането на учебната програма.

- Учителите участват в курс на обучение за прилагане на програмата, в който се насърчават стратегиите, както и теоретичните основи, основните знания и разбирането на програмата, както и общите нагласи и ентусиазъм от работата в мрежа с колеги, участващи в същото предложение.
- На учителите се предоставят подробни таблици за дейностите във всяка област, за да се гарантира, че те се занимават с разнообразните цели за всяка област и изпълняват програмата така, както е била първоначално замислена, с ключовите елементи, които я характеризират (вж. например перспективата за ориентация към бъдещето).

- За всяка област са разработени и предложени осем дейности, за да се укрепи графикът на програмата.
- Адаптациите, които често се налагат в образователния контекст, се ръководят от предложения за всяка дейност относно разнообразните начини за персонализирането им в съответствие с принципите на Универсалния дизайн за учене.
- Мониторингът и събирането на данни се осъществяват на няколко нива:
 - a.** За всяка дейност учителите попълват Решетка Б и лист с рефлексивни въпроси.
 - b.** За всяка дейност отговорите, предоставени от участниците, се събират в онлайн хранилище.
 - c.** Ежеседмично учителите попълват кратък въпросник под формата на Дневник на пътуването, в който отчитат кой е ръководил дейността, участващите ученици, осъществените дейности, тяхната продължителност, направените вариации и причините за тях, броя на родителите, участвали активно в ежедневните дейности.

По време на курса на обучение учителите се информират за тези процедури, за тяхната значимост и за това как да събират данни.

СПИСЪК С РЕФЕРЕНЦИИ

- Allen, J. D., Linnan, L. A., Emmons, K. M., Brownson, R., Colditz, G., & Proctor, E. (2012). Fidelity and its relationship to implementation effectiveness, adaptation, and dissemination. *Dissemination and implementation research in health: Translating science to practice*, 281-304.
- Borrelli, B. (2011). The assessment, monitoring, and enhancement of treatment fidelity in public health clinical trials. *Journal of public health dentistry*, 71, S52-S63.
- Borrelli, B., Sepinwall, D., Ernst, D., Bellg, A. J., Czajkowski, S., Breger, R., ... & Orwig, D. (2005). A new tool to assess treatment fidelity and evaluation of treatment fidelity across 10 years of health behavior research. *Journal of consulting and clinical psychology*, 73(5), 852.
- Breitenstein, S. M., Fogg, L., Garvey, C., Hill, C., Resnick, B., & Gross, D. (2010). Measuring implementation fidelity in a community-based parenting intervention. *Nursing research*, 59(3), 158.
- Durlak, J. A., & DuPre, E. P. (2008). Implementation matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American journal of community psychology*, 41(3), 327-350.
- Durlak, J. A. (2015). Studying program implementation is not easy but it is essential. *Prevention Science*, 16(8), 1123-1127.
- Gearing, R. E., El-Bassel, N., Ghesquiere, A., Baldwin, S., Gillies, J., & Ngeow, E. (2011). Major ingredients of fidelity: a review and scientific guide to improving quality of intervention research implementation. *Clinical psychology review*, 31(1), 79-88.
- Harn, B., Parisi, D., & Stoolmiller, M. (2013). Balancing fidelity with flexibility and fit: What does we really know about fidelity of implementation in schools? *Exceptional Children*, 79(2), 181-193.
- Lynas, J., & Hawkins, R. (2017). Fidelity in school-based child sexual abuse prevention programs: A systematic review. *Child Abuse & Neglect*, 72, 10-21.
- Sutherland, K. S., Conroy, M. A., McLeod, B. D., Algina, J., & Kunemund, R. L. (2018). Factors associated with teacher delivery of a classroom-based Tier 2 prevention program. *Prevention Science*, 19(2), 186-196.
- Vroom, E. B., Massey, O. T., Yampolskaya, S., & Levin, B. L. (2020). The impact of implementation fidelity on student outcomes in the Life Skills Training program. *School Mental Health*, 12(1), 113-123.
- William McKenna, J., & Parenti, M. (2017). Fidelity assessment to improve teacher instruction and school decision making. *Journal of Applied School Psychology*, 33(4), 331-346.
- Wright, A., Lamont, A., Wandersman, A., Osher, D., & Gordon, E. (2015). Accountability and social and emotional learning: The Getting to Outcomes approach. *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*, 500-515

